

KEITELE

Keiteleen
varhaiskasvatussuunnitelma
1.8.2019 alkaen

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	17
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys.....	19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	21
Ajattelu ja oppiminen	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	23
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	23
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	31
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	32
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	33
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	33
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	34
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	34
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	35
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	35
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	37
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	37
Monialainen yhteistyö	38
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	38
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	49
4.2 Pedagoginen dokumentointi	51
4.3 Monipuoliset työtavat	51

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	52
4.5 Oppimisen alueet	53
Kielten rikas maailma	54
Ilmaisun monet muodot	56
Minä ja meidän yhteisömme	57
Tutkin ja toimin ympäristössäni	59
Kasvan, liikun ja kehityn	61
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	62
Kaksikielinen varhaiskasvatus	64
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	65
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	76
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	76
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	78
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	79
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	80
5.5 Paikallisesti päätettävät asiat	81
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	98
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	98
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	99
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	99
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	100

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma

⁴ Varhaiskasvatustilasto 21 §

⁵ Varhaiskasvatustilasto 1 §

⁶ Varhaiskasvatustilasto 22 §

- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁵ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen²⁶
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt.

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 22 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatussuunnitelman rakenne Nilakan alueen kunnissa

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu osittain yhteistyössä Nilakan alueen kuntien kanssa. Nilakan alueen kuntiin kuuluvat Keitele, Pielavesi, Tervo ja Vesanto. Yhteisesti pohdittuja osioita ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) tekstiluvuissa:

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri
4. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Nilakan alueen kuntien vasutyöryhmän ovat muodostaneet kuntien varhaiskasvatuksen esimiehet ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Jokainen kunta on lisäksi tehnyt kuntakohtaisia tarkennuksia omiin varhaiskasvatussuunnitelmiinsa.

Kuntakohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan ovat osallistuneet varhaiskasvatuksen henkilöstö, huoltajat, lapset ja yhteistyötahot.

Nilakan alueen kunnissa varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä.

Rakenne, asioiden käsittelyjärjestys ja julkaisutapa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 jälkeen on kuvattu Nilakan alueen kuntien yhdessä sopimat alueelliset sisällöt. Kuntakohtaiset tarkennukset on kirjattu paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Kuntien varhaiskasvatussuunnitelmat ovat luettavissa sähköisessä muodossa kunkin kunnan nettisivuilla ja myös kirjallisena versiona varhaiskasvatuksen toimipisteissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi ja kehittäminen

Arviointiin osallistuvat henkilöstö, huoltajat, lapset ja yhteistyötahot. Arvioinnin pohjalta kehitetään varhaiskasvatussuunnitelmaa ja laadun arviointia. Kehittämistyötä tehdään joka suuntaan näkyväksi. Jokainen kunta luo omat arvioinnin käytännöt.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne, laatiminen ja arviointi

Nilakan alueen kunnissa on otettu käyttöön sähköinen Daisy toiminnanohjausjärjestelmä, johon kirjataan kunkin lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laadintaan osallistuvat varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi tiimin muut jäsenet, lapsi ja huoltajat.

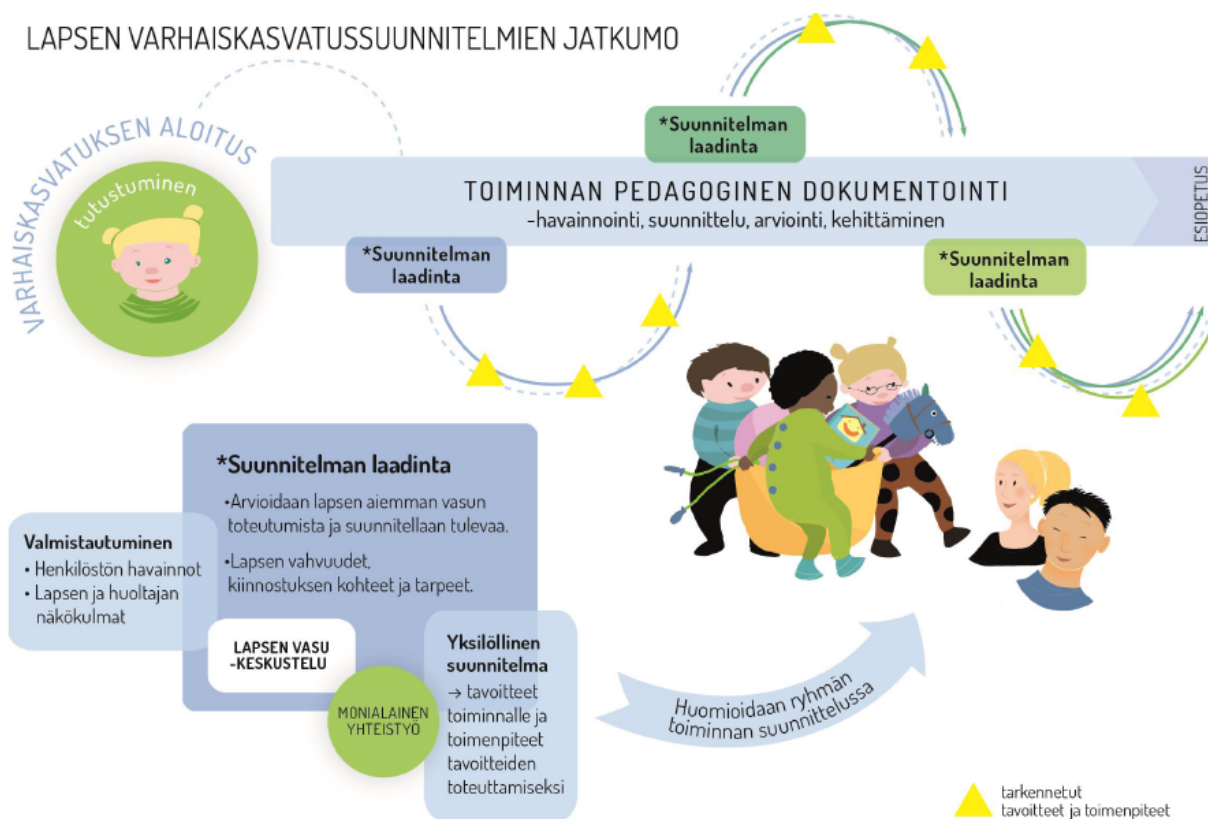

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi Keiteleellä

Nilakan alueen kunnilla on käytössä mobiilikirjausohjelma Daisy, joka sisältää sähköisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-lomakkeen. Lomake on laadittu opetushallituksen valtakunnallisen mallilomakkeen mukaisesti. Lapsen ensimmäinen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu (vasu) käydään noin kahden kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen aloituksesta, kun lapsen vahvuuksiin, tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin on tutustuttu.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, joka alkaa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen ja päättyy kun lapsi siirtyy esiopetukseen/perusopetukseen. Vasuprosessi sisältää monia vaiheita ja prosessiin osallistuu kaikki lapsen opetuksesta, hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMIEN JATKUMO

Ennen vasukeskustelua perhe ohjeistetaan kirjaamaan omat havainnot ja lapsen mielipiteet sähköiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Myös henkilöstö ja huoltajat kirjaavat havainnot Daisyyyn. Lapsen mielipide voidaan selvittää esimerkiksi pelaamalla vasu-peli, jossa lapsi saa ilmaista mielipiteensä varhaiskasvatuksen arjessa esiintyvistä asioista. Lapsen kanssa käydään ikätasoisesti keskustelu toiveista ja mielenkiinnonkohteista. Lapsen mielipide kirjataan vasuun. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa lapsi saa olla halutessaan mukana ikätason mukaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun pitää varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Perhepäivähoitolasten vasukeskustelut käydään yhteistyössä varahoitoryhmän varhaiskasvatuksen opettajan, perhepäivähoitajan ja vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu vasukeskusteluun tarvittaessa. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa huoltajille avataan lapsen vasuprosessia ja ohjeistetaan kirjaamaan havaintoja vasuun pitkin vuotta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskustelu käydään toimintakauden lopussa tai seuraavan lukuvuoden varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä. Lapsen vasukeskustelu pidetään myös lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen tai lopettaessa varhaiskasvatuksen Keiteleellä. Ryhmän lasten vasuista nousseet kunkin lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistämisen tavoitteet sekä toimenpiteet siirtyvät näkyviin ryhmävasuun ja ovat ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen pohjana.

Varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt Keiteleellä

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tietojen siirtämisestä, kun lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁷. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁸. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁰. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³¹.

²⁷ Varhaiskasvatustlain 5 § 4 momentti

²⁸ Varhaiskasvatustlain 1 §

²⁹ Varhaiskasvatustlain 1 ja 12 §

³⁰ Varhaiskasvatustlain 5 § 2 momentti

³¹ Varhaiskasvatustlain 52 §

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³³ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁵. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁶. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁷, tasa-arvolaki³⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴³. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴⁴, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁵, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁶ ja terveydenhuoltolakia⁴⁷ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

³² Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁴ Hallintolaki (434/2003)

³⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴² YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴³ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁵ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁶ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁷ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatustalain⁴⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatussympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁹. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti

⁴⁸ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴⁹ Varhaiskasvatustalaki 12 ja 19 §

⁵⁰ Varhaiskasvatustalaki 10 §

järjestetty ja ohjattu.⁵¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵². Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵³. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁴.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵⁵. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁶. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁷.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁸. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁹. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁷ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁰

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁶¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶².

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶³. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁶⁴.

Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁵. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁶. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta.

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁷

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁸

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁹.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁰

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷¹, varhaiskasvatustlain⁷² ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷³.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaava pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷⁴

⁷⁰ Esimerkiksi varhaiskasvatustlain 40–42 §

⁷¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷² Varhaiskasvatustlain 20 §

⁷³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustähtäyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyhteistyölle⁷⁵. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁶.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia

innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi:

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat **luvun 1.2** mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

Varhaiskasvatuslain tavoitteet

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Keiteleen varhaiskasvatuksen arvoperusta

Keiteleen kuntastrategian 2017-2021 mukaiset Keiteleen kunnan arvot ovat luotettavuus, ihmislähtöisyys välittömyys, tuloksellisuus, kehittyvyys ja positiivisuus. Kunnan arvot näkyvät käytännön toimenpiteinä Keiteleen varhaiskasvatuksessa seuraavasti:

Ihmislähtöisyys

Toiminnan perustana on lapsilähtöinen ajattelu. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan käytännössä varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämistä lapsia kuullen ja lasten mielipiteet huomioiden. Aikuisjohtoisuudesta puhutaan, kun toiminta on aikuisen ohjaamaa ja johtamaa. On tärkeää ymmärtää, että toiminta voi olla yhtä aikaa lapsilähtöistä ja aikuisjohtoista. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen yksilö ja tärkeä omana itsenään. Jokainen lapsi etenee kasvussaan, kehityksessään ja oppimisessaan omaan tahtiinsa ja se tulee huomioida toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Luotettavuus ja Välittömyys

Työskentelyn tavoitteena on toimia siten, että olemme helposti lähestyttävissä sekä suhteessa lapsiin että heidän huoltajiinsa. Toiminnan avoimuus näkyy työssämme rehellisenä ja vastavuoroisena kommunikaationa.

Tuloksellisuus

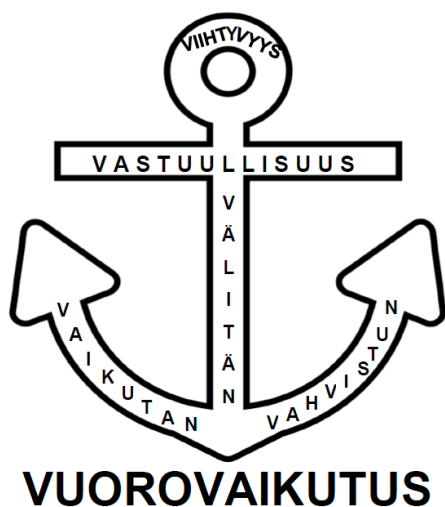
Varhaiskasvatussuunnitelma prosessissa tuloksellisuus näkyy tavoitteiden asettamisena toiminnalle. Näitä asetettuja tavoitteita arvioidaan lapsen varhaiskasvatuskeskusteluiden yhteydessä.

Kehittyvyys

Varhaiskasvatusryhmät ovat jatkuvan muutoksen alla lasten kasvaessa ja kehittyessä sekä lapsiryhmien vaihtuessa. Työntekijät kehittävät omaa työskentelyään ja toimintatapojaan sen hetkisen lapsiryhmän tarpeiden ja tavoitteiden mukaiseksi. Koulutuksien avulla saadaan uusia näkökulmia ja ideoita työhön.

Positiivisuus

Aikuinen suhtautuu lapseen positiivisesti ja kunnioittavasti. Aikuinen huomaa hyvän, vahvistaa oikeaa toimintaa, kannustaa, kehuu ja kiittää sekä ohjaa, rohkaisee ja näyttää esimerkkiä hyvään vuorovaikutukseen ja kosketukseen.

Huoneentauluun on koottu Keiteleen varhaiskasvatushenkilöstön toimesta arvoperustaan pohjautuen. Huoneentaulussa tulee esille keskeiset elementit, joilla varhaiskasvatustyötä tehdään kunnan strategian ja varhaiskasvatussuunnitelman arvojen mukaisesti. Varhaiskasvatustyö perustuu hyvään **vuorovaikutukseen**, jossa niin perheiden kuin henkilöstön on hyvä toimia. He **vahvistuvat** ja haluavat **vaikuttaa** sekä osallistua varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Varhaiskasvatuksessa välitämme kaikkien hyvinvoinnista ja näin kasvaa **vastuullisuus** yhteisestä hyvästä. Kaikki tämä mahdollistaa niin henkilökunnan kuin asiakkaiden **viihtyvyyden** varhaiskasvatuksen piirissä. Ankkurin kuva tuli varhaiskasvatuksen keskuksena toimivan vuorohoitopäiväkotinä Ankkurinapin mukaan.

Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatuksen kasvattajan omalla innostuksella ja tiedonhalulla (yhdessä ihmettely) on suuri merkitys lapsen kiinnostuksen ja uteliaisuuden virittäjänä. Varhaiskasvattaja kuuntelee, havainnoi, kannustaa, kiittää ja kunnioittaa. Hän tiedostaa, että tunteilla on avainrooli kaikessa oppimisessa. Keiteleläisen varhaiskasvattajan avainsanoja ovat hyvä itseluottamus, oman osaamisen arvostus, suvaitsevaisuus ja jokaisen ainutlaatuisuuden hyväksyminen. Keiteleläisen varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu arvopohjaan sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lasten ohjaamisessa ja kasvattamisessa painotetaan sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen ymmärtämistä.

Päivittäisissä ryhmätilanteissa harjoitellaan kulttuurisen, kielellisen ja katsomuksellisen myönteistä kohtaamista. Aikuisen positiivinen esimerkki ja sensitiivinen työskentelytapa ovat näissä tilanteissa tärkeää. Ajan ja paikan tarjoaminen lasten kysymyksille huomioidaan päivittäin.

Itsestä huolehtiminen ja arjentaidot

Perushoitotilanteita hyödynnetään ja arvostetaan oppimistilanteina. Näiden taitojen opettelu korostuu erityisesti pientenlasten ryhmissä. Samalla korostuu huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö.

Keiteleen varhaiskasvatus on mukana [ilo kasvaa liikuen- hankkeessa](#), joka on varhaiskasvatuksen liikkumis- ja hyvinvointiohjelma.

[TERVEYTTÄ JA ILOA RUOASTA](#) - varhaiskasvatuksen ruokailusuositus antaa yleiset suuntaviivat terveyttä edistävän ruoan tarjoamisesta ja ruokakasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Ruokailu ja ruokakasvatus ovat varhaiskasvatuksessa pedagogista toimintaa ja osa kokonaisvaltaista hyvinvointioppimista.

Tunne- ja turvataitoja opetellaan lasten kanssa sekä ohjatuilla hetkillä että arkipäivän tilanteiden äärellä. Tunne- ja turvataitokasvatuksella vahvistetaan lapsen itsearvostusta- ja luottamusta. Turvallisuukskasvatuksella pyritään ohjaamaan lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle.

Monilukutaito sekä tieto ja viestintäteknologinen osaaminen

Keiteleen varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintävälineitä lapsen ja huoltajien osallisuus huomioiden. Isona tavoitteena on, että tieto- ja viestintäteknologia on luonnollinen osa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä ja pedagogiikkaa.

Lasten kanssa on tavoitteena oppimisen ja leikin dokumentointi, tiedon haku, lasten oma tuottaminen, lasten aloitteiden ja ideoiden näkyväksi tekeminen, sovellusten hyödyntäminen (ilmaisu, liikkuminen, oppimispelit), lapsen yksilöllisen kehityksen tukeminen ja mediakasvatus (mm. mediakriittisyys).

Henkilöstön tavoitteena on lapsen, lapsiryhmän ja oman toiminnan havainnointi, suunnittelu, pedagoginen dokumentointi ja arviointi. Lisäksi opetusmateriaalin valmistaminen, kirjallisten tiedotteiden laatiminen, muistioiden ja pöytäkirjojen laatiminen.

Huoltajien tavoitteena on sähköisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja arviointi sekä viestintä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Turvallisella ja lasta kuuntelevalla ilmapiirillä lapselle opetetaan oikeus kysyä ja kyseenalaistaa ympärillä tapahtuvaa toimintaa. Aikuisen esimerkki oman toiminnan perusteleminen auttaa lasta ymmärtämään, mihin asioihin hän voi vaikuttaa ja miten voi vaikuttaa. Arjen tilanteissa mahdollistetaan lapsille tilanteita, joissa he itse pystyvät vaikuttamaan joko yksilönä tai ryhmänä päätöksen tekoon. Toimintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa ja lapset saavat ideoida ja jatkojalostaa toimintaa.

Osallisuuden ja vaikuttamisen rinnalla lisääntyy myös vastuu. Lapsille sanoitetaan syy ja seuraussuhteita ja käydään läpi säännöt, mitkä toimintaan liittyvät. Sääntökuvia hyödynnetään ja niihin palataan yhdessä ihmettelemällä.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö Keiteleellä

Keiteleen varhaiskasvatusta järjestetään vuorohoitopäiväkotinä Ankkurinapissa ja perhepäivähoidossa sekä esiopetusikäisille Nilakan yhtenäiskoulun varhaiskasvatusryhmässä /esiopetusryhmässä. Keiteleellä esiopetus on perusopetuksen alaista toimintaa. Perhepäivähoidon varahoito sekä esiopetusikäisten vuorohoitona järjestetään vuorohoitopäiväkotinä Ankkurinapissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee kaikissa vuorohoitopäiväkotinä Ankkurinapin lapsiryhmissä sekä ohjaus- ja konsultaatiotarpeen mukaisesti myös perhepäivähoitoryhmissä.

Päiväkodin ja perhepäivähoidon yhteistyömuotoja ovat yhteiset laulu- ja toimintahetket kerran kuukaudessa sekä yhteiset tapahtumat keväällä ja syksyllä. Perhepäivähoidon lapsille järjestetään mahdollisuus osallistua kuntouttavien pienryhmien toimintaan päiväkodissa. Perhepäivähoitajat tekevät yhteistyötä päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajan kanssa oman lapsiryhmänsä lasten varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa.

Keiteleellä esiopetusryhmä ja esiopetusta täydentävä varhaiskasvatusryhmä toimivat Nilakan yhtenäiskoulun tiloissa. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatuksen ryhmä tekee yhteistyötä perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa. Yhteistyökäytännöt luodaan toimintakausittain. Keiteleellä jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan oma oppimissuunnitelma, johon kirjataan myös täydentävään varhaiskasvatukseen sekä mahdolliseen vuorohoitona liittyvät tavoitteet. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteistyötä toteutetaan järjestämällä vuosittain laadittavan suunnitelman mukaisesti yhteisiä toimintahetkiä esiopetuksen ja koulun tiloissa sekä lähiympäristössä.

Keiteleen siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan

Lapsen varhaiskasvatuksen aloitus tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa.

Keiteleellä varhaiskasvatuksen aloituskeskustelu käydään joko varhaiskasvatusyksikössä tai lapsen kotona. Huoltajat voivat valita aloituskeskustelupaikan. Varhaiskasvatuksen aloitus tehdään joustavasti perhettä kuunnellen. Tutustumiskäyntejä järjestetään lapsen ja huoltajien tarpeen mukaan. Aloituskeskustelun runkona käytetään [Lapset puheeksi - menetelmän lomaketta](#). Aloituskeskustelun yhteydessä tutustutaan varhaiskasvatuksessa käytettävään sähköiseen Daisy-ohjelmaan ja täytetään sinne tarvittaessa tiedot lapsen allergioista ja erityisruokavaliosta. Erityisruokavalioon liittyen vanhempia ohjataan täyttämään erityisruokavaliolomake, jonka vanhemmat toimittavat neuvolan terveydenhoitajalle ruokapalveluun toimitettavaksi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, sovitaan hoitoneuvottelu, johon osallistuu huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön lisäksi terveydenhoitaja ja tarvittaessa erikoissairaanhoidosta sairaanhoitaja/kuntoutusohjaaja. Lääkehoitosuunnitelman laadinnasta vastaa terveydenhuollon henkilöstö. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan merkintä lääkehoitosuunnitelman olemassaolosta ja sisällöllisesti vain varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot.

Varhaiskasvatuksen eri yksiköistä toiseen siirtyminen tehdään yhteistyössä lapsen, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Lapsen oikeutta pysyviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin vaalitaan ja siirtymästä tehdään lapselle mahdollisimman turvallinen ja ennakoitu. Varhaiskasvatusryhmien välillä tehdään toiminnallista yhteistyötä pitkin vuotta, mutta ennen siirtymää yhteistyötä tehostetaan järjestämällä yhteistä pienryhmätoimintaa uudessa ryhmässä. Perhepäivähoidosta päiväkotiin siirryttäessä tutustuminen tapahtuu luontevasti varahoitopaikan ollessa päiväkodissa. Siirryttäessä esiopetukseen vuoden mittaan tehtyjen toiminnallisten tutustumiskäyntien lisäksi toukokuussa järjestetään virallinen esiopetukseen tutustumispäivä.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista

- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvät mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista.

Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁷

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien

⁸² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁴.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸⁵

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään. Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Pielavesi
PONNISTAA LUONNOSTAAN

Vesannon
kunta

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Toimintakulttuuri on ihmisten toiminnan tulos, mikä varhaiskasvatuksessa tarkoittaa aikuisten ja lasten toimintaa. Aikuisten toimintaa kuvataan sanalla pedagoginen kulttuuri. Nilakan alueen kunnissa varhaiskasvatustoimintaa ohjaa valtakunnallisiin perusteisiin, paikallisiin arvoihin ja varhaiskasvatuksen tavoitteisiin pohjaava yhteinen visio:

Laadukkaalla pedagogiikalla lapsen parhaaksi!

Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet konkretisoituvat arjen varhaiskasvatustyössä.

Toimintakulttuurin kehittämisen periaatteita ja tavoitteita Nilakan alueen kunnissa:

1. Varmistetaan, että kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat toimintaa ohjaavat periaatteet ja tavoitteet ja sitoutuvat niihin.
2. Annetaan aikaa uusien asioiden opetteluun ja sisäistämiseen.
3. Toimintaa suunnitellaan tavoitteellisesti lasten mielenkiinnon kohteet, pedagogiset tavoitteet ja osallisuus huomioiden, toiminnan tulee olla **pedagogisesti perusteltua** (yhteisesti selvennetään mitä tarkoittaa pedagogisesti perusteltu toiminta)
4. Kirkastetaan ja vakiinnutetaan hyviä havainnointi- ja dokumentointikäytänteitä. Dokumentoinnilla tehdään näkyväksi varhaiskasvatustoimintaa, lasten kasvua ja kehitystä ja eheytetyn oppimisen polkua.
5. Jaetaan positiivisen pedagogiikan hyviä käytänteitä ja osaamista yksiköstä toiseen eri toimintamuotojen välillä.
6. Varhaiskasvattajat ottavat tietoisesti vastuun omasta osaamisestaan, kehittymisestään ja asenteestaan työhön sekä osaltaan työyhteisön hyvinvoinnista.

7. Varhaiskasvatuksessa toimitaan oppivan yhteisön periaatteiden mukaisesti (jatkuvan ammatillisen keskustelun periaate)
8. Tiimityötä kehitetään ja vakiinnutetaan: tiimeissä työstetään, kehitetään ja arvioidaan paikallista pedagogiikkaa (oppiva tiimi).
9. Kehittämistyötä tehdään jatkuvan arvioinnin periaatteisiin nojautuen: Nilakan alueen kunnat laativat omat kuntakohtaiset toimintakulttuurin arvioinnin käytännöt (mitä arvioidaan, kuka arvioi, milloin arvioidaan, miten arvioidaan, miksi arvioidaan)
10. Lapsille ja lasten vanhemmille järjestetään säännöllisesti mahdollisuuksia toiminnan arviointiin (arvioinnin kohteeksi valitaan asiat, joilla on toiminnan kehittämisen kannalta merkitystä).
11. Varhaiskasvatuksen johtajalla on oltava aikaa pedagogiikan johtamiseen ja kehittämiseen sekä henkilöstön ammatillisen kasvun ja osaamisen tukemiseen (rakenteiden luominen pedagogisille keskusteluille). Pedagogista johtajuutta jaetaan vastuuta jakamalla, keskinäisellä luottamuksella ja arvostamalla henkilöstön asiantuntijuutta.
12. Varhaiskasvatustyötä tehdään näkyväksi myös tiedottamalla varhaiskasvatustoiminnan järjestäjiä, yhteistyötahoja ja ympäröivää yhteisöä.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Oppimisympäristöjen suunnittelun ja kehittämisen keskiössä on oltava erityisesti pedagogiset tavoitteet. Leikki- ja oppimisympäristöjä luodaan ja kehitetään, ylläpidetään ja uudistetaan tietoisesti niin että ne vastaavat lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tarpeisiin.

1. Lapsille annetaan mahdollisuuksia suunnitella, rakentaa ja muokata leikki- ja oppimisympäristöjään. Lasten tulee olla myös tietoisia mahdollisuuksista.
2. Käytetään hyväksi paikallisen ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia pedagogista toimintaa suunniteltaessa (luonto, liikuntapaikat, leikkikentät, kirjastot, museot, muu rakennettu ympäristö).
3. Ympäristön tulee tukea leikkiä, liikkumista, musiikkia, draamaa, tutkimista, kieltä ja matematiikkaa tarjoamalla monipuolista materiaalia ja välineitä, jotka ovat helposti lasten saatavilla.
4. Materiaalit ja välineet valitaan pedagogisten periaatteiden ja lapsiryhmän tarpeiden mukaan.
5. Materiaalinen ja välineiden säilytykseen, vaihteluun ja vuorotteluun tulee myös kiinnittää huomiota.
6. Varataan riittävästi aikaa välineiden ja materiaalien monipuoliseen kokeiluun ja omiin valintoihin.
7. Vahvistetaan ulkoleikin, erityisesti luontoleikkien ja vapaan leikin suomia mahdollisuuksia kasvattaa lasten vuorovaikutus- ja leikkitaitoja (sadekelit eivät estä ulkoilua).

8. Tilojen käyttöä suunnitellaan niin, että pienryhmätoiminta mahdollistuu, yhtäjaksoista leikkiaikaa ja -rauhaa on riittävästi, leikkiä voidaan jatkaa seuraavanakin päivänä ja myös vauhdikkaat leikit ovat mahdollisia.
9. Kasvun ja oppimisen yhtenä edellytyksenä on sensitiivinen, yhteisöllinen ja hyvään vuorovaikutukseen perustuva ilmapiiri.
10. Oppimisympäristöjä arvioidaan säännöllisesti pedagogisten tavoitteiden ja periaatteiden toteutumisen näkökulmasta.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

1. Huoltajien ja lasten osallisuuden lisääminen niin arvioinnissa kuin suunnittelussakin on keskeinen osa varhaiskasvatuksen kehittämistä.
2. Varhaiskasvatusyksiköissä huolehditaan, että huoltajilla on riittävästi tietoa varhaiskasvatusta ohjaavista periaatteista ja tavoitteista.
3. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä luodaan molemminpuolisen dialogin ja avoimen tiedonvaihdon kulttuuria.
4. Toimintaan osallistumista vahvistetaan huoltajien omaehtoisen ja oma-aloitteisen tekemisen, puhumisen ja jakamisen kautta. Huoltajalla tulee olla kokemus siitä, että hän on vahvasti osallinen lapsensa varhaiskasvatuksen yhteisöllisessä prosessissa.
5. Keskeinen tavoite on rakentaa luottamuksellinen suhde lapsen huoltajiin, jossa he kokevat tulevansa kuulluiksi.
6. Yhteistyötä vahvistetaan päivittäisessä vuoropuhelussa, vasukeskusteluissa, sähköisen viestinnän avulla, vanhempainilloissa, juhlissa ja muissa kokoontumisissa. Asiakaskyselyitä tehdään säännöllisesti varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi.

Arviointia tehdään Nilakan alueen kuntien yhdessä luomien toimintakulttuurin käytäntöjen ja tavoitteiden mukaan. Työntekijät arvioivat toimintaansa henkilöstön tiimipalavereissa ja yksilökehityskeskusteluissa sekä koko varhaiskasvatuksen yhteisissä palavereissa. Huoltajat ja lapset osallistuvat pedagogisen toiminnan arviointiin lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelma keskustelussa ja vanhempainilloissa sekä asiakastyytyväisyyskyselyissä kahdesti toimintakauden aikana.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita ja tukea vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. Eri yhteistyömuotojen käytäntöjen toimivuutta arvioidaan osana kunnan

varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun arviointia sekä osana yksikötason pedagogisen toiminnan arviointia. Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä ensisijaisesti huoltajien, lastenneuvolan, lastensuojelun ja sosiaalitoimen perhetyön, perheneuvolan ja erilaisten kuntouttavien tahojen kanssa ns. monialaisissa työryhmissä. Yhteistyön merkitys korostuu, kun joillain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien havainnot sekä näkemykset ovat tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeen tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Erityisesti siirtymä- ja nivelvaiheissa monialaisen yhteistyön merkitys korostuu. Tiedonsiirron käytänteet on laadittu kussakin kunnassa kuntakohtaisesti, mm. 4-vuotisneuvolan lomake, tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, tiedonsiirto varhaiskasvatuksen eri yksiköiden kesken. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat kaikki ne paikalliset ja alueelliset toimijat, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyöllä esim. opetuksen, liikunnan, seurakunnan, kirjaston ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa lisätään oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tuetaan varhaiskasvatuksen tavoitteita. Nilakan alueen kunnat tekevät varhaiskasvatuksessa säännöllistä yhteistyötä. Alueen yhteistyön rakenteita ja käytänteitä kehitetään edelleen mm. osallistumalla yhteisiin hankkeisiin ja koulutuksiin.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Monialaisen yhteistyön arviointi toteutetaan kunnittain kerran toimintakaudessa. Yhteistyötä arvioidaan Nilakan alueen kuntien omissa monialaisen yhteistyön ryhmissä.

Nilakan alueen kuntien toimenpiteet varhaiskasvatuksen kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätilanteissa sekä toimenpiteiden toteutumisen seuranta

Nilakan alueen kunnat luovat jokainen oman kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy - ohjelman/toimenpide- ja seuraamissuunnitelman varhaiskasvatukseen. Henkilöstö perehdytetään ohjeisiin ja toimimaan niiden mukaisesti. Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan tapausten kirjaamiseen luodaan lomake ja tapausten arviointiin luodaan kuntakohtaiset arviointikäytännöt. Kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen tulisi olla johdonmukaista ja suunnitelmallista työtä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma laaditaan kaikkiin toimintayksiköihin. Sen laatiminen edellyttää tietoisuutta kiusaamisilmiöstä sekä päiväkodin yhteistä keskustelua aiheesta. Suunnitelma liitetään osaksi varhaiskasvatuksen yksiköiden ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmaa (ryhmävasu). Suunnitelmassa kerrotaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja tarkasti, millä tavalla kiusaamiseen puututaan sekä millä tavalla kiusaamista ehkäistään toimintayksiköissä. Ryhmäkohtaisissa suunnitelmissa (ryhmävasu) huomioidaan kunkin ryhmän lapset sekä ryhmädynamiikka.

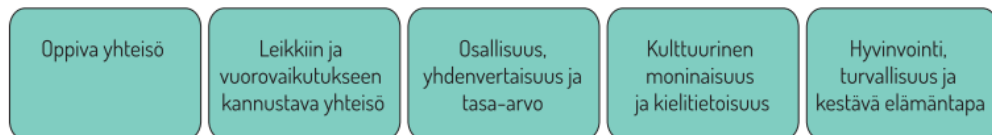
Suunnitelma pitää sisällään seuraavat asiat:

1. Varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteinen näkemys kiusaamisesta ja yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi
2. Kiusaamisen ehkäisyn keinot
3. Kiusaamisen puuttumisen keinot
4. Suunnitelman arviointi
5. Ryhmäkohtainen suunnitelma
6. Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen (henkilökunta, vanhemmat, yhteistyötahot)

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy -suunnitelman luomisessa käytetään tukimateriaalina [Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa](#) - kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen aineistoa sekä perusopetuksen kiusaamisen ehkäisy -materiaalia.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt Keiteleellä

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Yhteistyö

Oppimisympäristöt

Kuvan lähde: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittäminen vaatii varhaiskasvattajilta sitoutumista, asenteiden tarkkailua sekä halua kehittää ja uudistaa jatkuvasti. Tavoitteena toimintakulttuurin kehittämiseksi on lasten ja huoltajien osallisuuden tietoinen lisääminen. Turvallisella ympäristöllä ja sensitiivisellä kohtaamisella lisätään lasten osallisuutta ja panostetaan siihen, että lapselle syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta. Annetaan aikaa lasten vapaalle leikille, kuunnellaan lasten ideoita ja muokataan toimintaa ja ympäristöä myös lasten ideoiden mukaan. Henkilöstön tulee olla herkillä vastaanottamaan lapsilta tulevia viestejä ja kehittämään toimintakulttuuria niiden mukaan.

Kun aikuiset ovat sitoutuneet toimintakulttuuriin ja sen kehittämiseen, on jokaisella oikeus ja velvollisuus tuoda esille kehittämiskohteita. Toimintakulttuurin yhdessä sovittujen arvojen vastainen toiminta tulee pysäyttää heti. Varhaiskasvattajien väliseen ajatusten vaihtoon on mietittävä oikea aika ja paikka ja keskustelulle on annettava aikaa. Näitä hetkiä ovat säännöllisesti toteutettavat tiimipalaverit, lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien palaverit sekä

suunnittelupäivät. Avoimessa toimintakulttuurissa on tilaa tuoda esille omia mielipiteitään ja uusia ehdotuksia. Saa yrittää, erehtyä ja ihmetellä. Jokainen toimintakulttuurin jäsen saa olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on. Toimintakulttuurissa arvostetaan myös erilaisia työtapoja. Jokainen saa olla omanlaisensa ja käyttää omia vahvuuksiaan hyväksi toimintaympäristössä, muistaen yhteiset arvot ja toimintatavat. Jokaisen yhteisön jäsenen panos on tärkeä. Ilmapiirin avoimuus tukee jäsenten vahvuuksien esille tuloa ja näin rikastamaan toimintakulttuuriamme.

Ryhmävasun avulla huolehditaan työntekijöiden ja tiimien kehittymisen tavoitteet ja arviointi. Sopimukset antavat varmuuden ja viitekehysten, minkä sisällä jokainen työntekijä sitoutuu työskentelemään. Toiminnan arviointiin ja sitä kautta toiminnan kehittämiseen järjestetään lapsille ja heidän huoltajilleen mahdollisuus osallistua. Keinoina käytetään vasu - keskusteluja, huoltajille suunnattuja kyselyitä ja vanhempainiltoja.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arvioinnin käytännöt

Keiteleen varhaiskasvatuksen fyysiset oppimisympäristöt koostuvat päiväkotitiloista, Ankkurinapista, esiopetuksen toimintaympäristöistä sekä perhepäivähoitajien kodeista. Näiden lisäksi hyödynnetään paikallisen ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia kuten lähimetsiä, leikkipuistoja, kirjastoa, luistelurataa ja koulun liikuntahallia.

Oppimisympäristöt eivät ole pelkästään fyysisiä paikkoja, joissa toimimme vaan myös esimerkiksi psyykkisiä ja sosiaalisia ympäristöjä. Fyysinen oppimisympäristö rakennetaan sillä tavalla, että se on turvallinen sekä aktivoiva. Päiväkodin tiloja hyödynnetään monipuolisesti pienryhmätoimintaa hyväksi käyttäen sekä yli ryhmärajojen tapahtuvissa leikki- ja pelihetkissä. Leikkutilat ovat muokattavissa lasten tarpeiden ja ideoiden mukaisesti. Fyysisen toimintaympäristön suunnittelussa ja toteutuksessa on järjestetty lapsille päivän aikana tila lepoon, rentoutukseen ja rauhalliseen leikkiin, sekä myös ryhmähetkiin ja toiminnallisempiin leikkeihin. Pitkäkestoisen leikin mahdollisuus huomioidaan rakentamalla tiloja, joihin leikki on luvallista jättää seuraavaan päivään. Aikuisen avustuksella huolehditaan siitä, että lapset ovat tietoisia eri toimintaympäristön mahdollisuuksista.

Keiteleen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa on vahvasti esillä positiivisuus ja yhteiset arvot. Toimintaympäristössä vaalitaan leikkiä ja luovuutta ja pyritään näkemään hyvää. Keiteleen varhaiskasvatuksessa arvostetaan huomaavaista käytöstä ja tuetaan kaverisuhteita sekä tunnetaitojen kehittymistä. Työtapoina toimivat esimerkiksi tunne- ja turvataitokasvatus. Tunnekasvatus on vahvasti mukana arjen toiminnassa ja aikuisten puheissa. Toimintakulttuurissa opetellaan yhdessä elämäntaitoja ja kannustetaan toisia positiivisuuden kautta. Varhaiskasvattaja näyttää toiminnallaan esimerkkiä hyvästä vuorovaikutuksesta, mikä välittyy lapsille. Lähtökohtana on ajatus siitä, että kasvattajan tapa toimia välittyy arvojen, asenteiden ja tapojen kautta malliksi lapsille. Varhaiskasvattajat kommunikoivat avoimesti myös toisilleen, sillä myös sanaton viestintä ja negatiiviset tunnelit välittyvät lapsille. Toimintakulttuurissa ei käytetä syyllistävää

puhetapaa, vaan sanoitetaan ja tarpeen mukaan kuvitetaan tilanteita, ja opetellaan yhdessä toimimaan vuorovaikutuksessa.

Jokainen toimintakulttuurin jäsen kohdataan yksilönä. Jokaisella on eri tarpeet ja lähtökohdat ja ne otetaan huomioon päivittäisessä toiminnassa. Silti jokainen jäsen on tasa-arvoinen. Ajatuksena on se, että toimintakulttuurissa välittyy positiivinen ilmapiiri. Varhaiskasvatuksen toiminta on läpinäkyvää. Jokaiselle huoltajalle, opiskelijalle ja lapselle välittyy tunne hyvästä ilmapiiristä riippumatta tilanteesta.

Keiteleen varhaiskasvatuksessa vaalitaan myös kiireettömyyttä. Kun aikuiset eivät luo toiminnallaan levottomuutta tai kiirettä, on lapsella rauhallinen mieli toimia. Kiireettömyyteen pääsee hyvällä suunnittelulla ja ennakoinnilla. Työvälineinä ovat työvuorosuunnittelu ja viikko kohtaiset ennalta laaditut toimintasuunnitelmat. Toimintasuunnitelmien muokkaaminen muuttuvien tilanteiden ja lasten tarpeiden mukaisesti on yksi toimintamalleista.

Kaikkien varhaiskasvatuksen jäsenten hyvinvointia tuetaan luomalla yhdessä mukavia muistoja sekä positiivisia kokemuksia. Varhaiskasvatuksessa avoimuus näkyy myös toimintakulttuurin jäsenten tasa-arvona. Lapset ja aikuiset toimivat yhdessä opetellen uusia asioita ja iloiten. Kaikkiin kysymyksiin vastataan ja kaikesta voi keskustella. Jos jokin asia ihmetyttää, voi siitä kysyä ja ihmetellä yhdessä. Aikuiset ovat aidosti kiinnostuneita lapsen mielen sisällöistä ja jatkuvasti havainnoivat yhteisön toimintaa. Toiminta suunnitellaan tavoitteellisesti, huomioiden lasten mielenkiinnon kohteet ja pedagogiset tavoitteet. Suunnittelussa huomioidaan lasten osallisuus. Keiteleen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä jokaisella jäsenellä on turvallinen olo ja kokemus kuulluksi tulemisesta.

Psyykkistä ja sosiaalista toimintaympäristöä on vaikeampi arvioida, koska ne eivät ole konkreettisesti nähtävissä vaan enemmänkin aistittavissa. Psyykkinen toimintaympäristö on hyvin tärkeää ja siihen on kiinnitettävä erityishuomiota varhaiskasvatuksessa, sillä se tukee tai häiritsee lapsen psyykeen kehitystä. Psyykkisessä toimintaympäristössä Keiteleen varhaiskasvatuksessa vallitsee tunnerehellisyys, jossa kaikki sen jäsenet voivat näyttää tunteitaan. Lapsen tunne-elämän kehitykselle, sekä itsetunnolle on tärkeää, että psyykkinen toimintaympäristö on suotuista. Varhaiskasvatuksen psyykkisen toimintaympäristön yksi tärkein tekijä on läsnä olevat sensitiiviset aikuiset. Kun aikuinen on aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsen mielen sisällöistä, syntyy turvallisuuden tunne ja positiivinen psyykkinen toimintaympäristö.

Hyvä psyykkinen toimintaympäristö auttaa myös luomaan hyvää sosiaalista toimintaympäristöä. Keiteleen varhaiskasvatuksessa vuorovaikutus ja kaverisuhteet korostuvat. Tavoitteena on luoda turvalliset puitteet sosiaalisten taitojen opettelulle, tukea kaverisuhteita ja ehkäistä kiusaamista. Aikuiset ovat läsnä ja auttavat selvittämään ristiriitatilanteita syyllistämättä, antamalla esimerkkiä kuinka sosiaalisissa tilanteissa tulisi toimia. Ystävällisyyteen ja kaveruuteen kannustetaan jatkuvasti. Lapsia pyydetään auttamaan kaveria ja kehutaan aina ystävällisistä teoista. Lapsi saa osallistua sosiaalisiin tilanteisiin valmiutensa mukaan ja siihen kannustetaan.

Oppimisympäristöä arvioidaan jatkuvasti havainnoimalla lasten leikkiä ja toimintaa. Turvallisuutta kartoitetaan ja muokataan ympäristö mahdollisimman sopivaksi lapsiryhmälle. Jokainen varhaiskasvattaja on vastuussa toimintaympäristöstä ja jokaisen tulee reagoida puutteisiin. Toimintakulttuurin kaikki jäsenet saavat rohkeasti tuoda esille kehittämis ehdotuksia oppimisympäristöä koskien. Fyysisen ja psyykkisen ympäristön on oltava sellainen, joka tukee lapsen oppimista ja kehitystä monipuolisesti. Toimintaympäristö rakennetaan yhdessä lasten kanssa siten, että lelut ja tarvittavat materiaalit ovat lasten saatavilla ja materiaalia vaihdetaan säännöllisesti lasten tarpeita ja mielenkiinnonkohteita huomioiden.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyön tavoitteet ja käytännöt Keiteleellä

Huoltaja on oman lapsensa asiantuntija ja yhteistyöllä saadaan arvokasta tietoa lapsesta. Tiedon avulla pystytään varhaiskasvatuksessa parhaalla mahdollisella tavalla tukemaan lapsen kehitystä ja oppimista. Arjessa järjestetään tilanteita, joissa huoltajat voivat tuoda esille mielipiteitään ja ehdotuksiaan koskien varhaiskasvatusta. Joka päivä tapahtuvaa yhteistyötä toteutetaan lasten tuonti- ja hakutilanteissa. Päiväkodissa kiinnitetään erityishuomioita hakutilanteisiin, varaamalla niihin aikaa jo työvuorosuunnittelussa. Tilanteissa huolehditaan siitä, että huoltajalle voidaan kertoa avoimesti lapsen päivän kuulumiset. Pienryhmätoiminnasta ja vuorohoidosta riippumatta, jokaisella varhaiskasvattajalla on tieto lapsen päivän kulusta. Tähän työvälineeseen ovat varhaiskasvattajien viestivihko ja lapsilistat.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu erityisesti siirtymävaiheissa (lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen tai siirryttäessä esiopetukseen ja sitä kautta kouluun). Lapsen aloittaessa hoidon, käydään aloituskeskustelu huoltajien toiveiden mukaisesti päiväkodilla tai lapsen kotona.

Aloituskeskustelussa käytetään lapset puheeksi- menetelmää.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut käydään vuosittain lapsen huoltajien kanssa.

Tiedonsiirtopalaverit käydään esiopetukseen tai toiseen ryhmään siirtyessä.

Tavoitteena huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle on huoltajien osallisuuden lisääminen ja sitä kautta lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisääminen. Huoltajien mielipiteitä kuunnellaan, kunnioitetaan ja huoltajat tulevat aidosti kuulluksi. Toiminnan läpinäkyväksi tekemällä luodaan ilmapiiri, jossa huoltajien on helppo lähestyä henkilökuntaa niin pienissä kuin suurissakin asioissa. Huoltajien osallisuutta lisätään huoltajille ja perheille tarkoitettujen tapahtumien järjestämisellä. Näin madalletaan kynnystä vanhempien osallisuudelle ja jokainen vanhempi voi olla haluamansa verran osallisena lapsensa varhaiskasvatuksessa.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat sekä eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt Keiteleellä

Lapsen tuen tarpeiden mukaan varhaiskasvatus tekee moniammatillista ja monialaista yhteistyötä koulun, neuvolan, kuntoutuspalveluiden (puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti), psykologipalveluiden, perheneuvolan, sosiaalitoimen ja/tai erikoissairaanhoidon kanssa.

Yhteistyön merkitys korostuu silloin, kun lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista nousee huoli. Yhteistyö voi lähteä liikkeelle vanhemman, varhaiskasvatuksen tai esimerkiksi neuvolan työntekijän toimesta. Yhteistyön rakenteet ja toimintatavat rakentuvat yksilöllisesti lapsen tarpeet ja tavoitteet huomioiden. Monialaisen yhteistyön käytännöt, rakenteet ja arviointi on kuvattu kohdassa 5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Yhteistyötä tehdään myös liikunta- ja nuorisotoimen, kulttuuritoimen, seurakuntien (esim. ev.lut, ortodoksi) ja paikallisten järjestöjen kanssa (esim. MLL) erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämisessä. Yhteistyön tavoitteena on varhaiskasvatuksen toiminnan rikastuttaminen sekä paikallisten palveluiden ylläpitäminen ja kehittäminen. Liikunta- ja nuorisotoimen kerran viikossa järjestämä temppurata on 0-5 vuotiaille kuntalaisille tarkoitettu liikuntatapahtuma, johon lapset voivat osallistua varhaiskasvattajan tai huoltajan kanssa. Myös kirjaston viikoittain järjestämään satutuntiin voivat osallistua kotien lisäksi perhepäivähoitajat ja päiväkodin väki lapsineen.

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

Varhaiskasvatusyksiköiden välinen yhteistyön arviointi käytännöt toteutuvat yhteisissä suunnittelu- ja arviointipalavereissa. Arvioinnista tarkemmin luvussa 7.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy ja siihen puuttuminen Keiteleen varhaiskasvatuksessa

1. Mitä kiusaaminen on?

Kiusaaminen voi olla verbaalista, fyysistä tai psyykkistä. Lapsen oma kokemus kiusatuksi tulemisesta vaihtelee. Aikuisen on tärkeä kuunnella lapsen kokemus tilanteesta ja ottaa kokemus vakavasti. Kaikki riidat eivät ole kiusaamista, mutta tilanteiden toistuessi ja ilman aikuisen tukea mahdollistuu kiusaaminen. Kiusaamista on kun yksi lapsi joutuu toistuvasti yhden tai useamman ihmisen negatiivisten tekojen tai sanojen kohteeksi.

2. Kiusaamisen ehkäisy

Tärkeää on ehkäisevän työn merkityksen tiedostaminen sekä johdonmukainen toiminta. Kiusaamista ehkäistään joka päivä opettelemalla hyviä käytöstapoja sekä sosiaalisia taitoja. Pienryhmätoiminta ja ryhmien yhteishengen ylläpitäminen auttaa kiusaamisen ehkäisyssä. Pienryhmätoiminnassa aikuisten on helpompi havainnoida lasten sosiaalisia suhteita.

Aikuisen sensitiivinen läsnäolo ja päiväkodin tunneilmapiiri ovat päätekijöitä kiusaamisen ehkäisyssä. Opetamme lapsia hyväksymään erilaisuutta sekä sietämään pettymyksiä. Aikuinen näyttää omalla esimerkillään hyvää vuorovaikutusta sekä ohjaa lapsia vuorovaikutukseen ja hyvään kosketukseen. Aikuinen auttaa ristiriitojen selvittämisessä ja sanoittaa lapsen tunteita. Tunteiden sanoittaminen lisää kaikkien osapuolien ymmärrystä tilanteesta. Aikuinen ei puhu käskyttävästi ja syyllistävästi vaan yhdessä pohditaan tilanteen syitä ja seurauksia. Lapselle annetaan myös aikaa ja tilaa tunteiden käsittelyyn ja tilanteet käydään läpi vasta kun

tunnereaktiot ovat helpottaneet. Lapsia ei laiteta tarkoituksenmukaisesti sellaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, josta aikuinen tietää, että hän ei selviä.

3. Kiusaamiseen puuttuminen

Varhaiskasvatuksessa kaikilla aikuisilla on vastuu ja velvollisuus puuttua kiusaamistilanteisiin. Jos aikuinen ei ole varma onko kyse kiusaamisesta, hän keskustelee asiasta lasten kanssa. Päiväkodissa on kiusaaminen kielletty. Kaikenlainen fyysinen ja psyykkinen satuttaminen on ehdottomasti kiellettyä ja tilanteisiin puututaan heti. Jos havaitsee kiusaamista, tuodaan asia tiimin tietoon ja keskustellaan yhdessä tarkemmasta toimintasuunnitelmasta tarvittaessa myös vanhempien kanssa.

Kiusaamistilanteissa lapselle annetaan suora palaute väärästä toiminnasta, tiukasti, mutta ei syyttävään sävyyn. Annetaan aikaa ja tilaa käydä tilanne rauhassa läpi. Tarvittaessa nostetaan teemoja esille yleiseen keskusteluun ja toimintaan. Jos kiusaamista esiintyy, on tärkeää keskustella myös vanhempien kanssa, jotta lasta mietityttäviä asioita voidaan keskustella myös kotona. Kiusaamiseen puuttumisessa on tärkeää pyrkiä ymmärtää lasta ja auttaa heitä selviämään arjesta ja toimimaan ympäristössään. Keiteleellä tarkempi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma laaditaan ja otetaan käyttöön toimintakauden 2019-2020 aikana.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Kuvan lähde: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä

muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

⁸⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan

lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen

kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja keho-soittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja

ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden

moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien

avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelemisen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja

makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁷ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä,

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista,

kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt Nilakan kunnissa

Suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat ehjän kokonaisuuden. Laadukas pedagoginen toiminta perustuu yhteisesti (huoltajat, lapset ja kasvattajat) mietittyyn arvopohjaan, hyvään lapsituntemukseen, kasvatuskusteluihin, sensitiiviseen ja ammatilliseen toimintaan. Toiminnan tulee perustua valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ammattitaitoa on myös erityisherkkyyys havaita tilanteita ja aloitteita, sietää epävarmuutta sekä kykyä ohjata lasta yksilöllisesti ryhmätilanteissa. Lasten kanssa yhdessä tekeminen sekä onnistumaan auttaminen ohjaavat pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Suunnittelun tavoitteena on luoda lapselle hyvä ja ehjä päivä. Arjen kaikissa tilanteissa (mm. perushoito, turvallisuuden tunne sekä hänen ja hänen perheensä huomioiminen) on huomioitu pedagogisuus. Lämmin vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä, välittämisen osoittaminen, empatia, salliva ilmapiiri ja positiivisen palautteen saaminen kuuluvat lapsen varhaiskasvatuspäivään.

Pedagogisen toiminnan lähtökohtana on säännöllisesti tehtävä havainnointi ja dokumentointi. Dokumentointia tehdään jatkuvan havainnoinnin periaatteella. Saadun tiedon pohjalta arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista. Arjen rakenteet, kuten sovitut yksikkö-, ryhmä- ja tiimikohtaiset palaverit, mahdollistavat pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen. Toiminnan sisällöt nousevat lapsen ja lapsiryhmän tarpeista. Vuosittaiset pedagogisen toiminnan suunnitelmat laaditaan yksikkö/ryhmäkohtaisesti. Suunnitelmiin kirjataan mm. ne tavoitteet ja toimintatavat, jotka nousevat lapsen ja lapsiryhmän tarpeista toimintakausittain.

Seurannan ja arvioinnin käytännöt

Vuosittaisten pedagogisen toiminnan suunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan toimintavuoden aikana sekä tarvittaessa päivitetään tilanteita vastaaviksi. Pedagogista toimintaa arvioidaan säännöllisesti osana tiimiarviointia. Tiimissä pohditaan, ovatko kasvatustoiminta ja periaatteet toteutuneet suhteessa lasten vasuihin ryhmä- /yksikkövasuun/toimintasuunnitelmaan. Vuosittaisia toimintasuunnitelmia kehitetään ja päivitetään tarvittaessa arvioinnin ja muutosten

pohjalta.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Eri tavoin tehtävää dokumentointia tehdään luontaisena osana arjen toimintaa ns. jatkuvana havainnointina. Muun muassa toiminnan ja tilanteiden muistiin kirjaaminen, valo- ja videokuvaaminen, teemaviikkojen seuranta, lasten kanssa keskustelut ja yhdessä toimiminen laajentavat kasvattajien tietämystä lapsen ajatuksista, mielenkiinnon kohteista sekä kasvun ja kehityksen vaiheista. Saadut huomiot tallennetaan kasvunkansioon lapsen vasukeskustelua sekä tiimin suunnittelua ja arviointia varten.

Monipuolisten työtapojen periaatteita sekä käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä:

- ❖ Suunnittelun kehyksenä tulee olla lapsen vahvuudet ja ominaiset tavat toimia. Täytyy huomioida erityisesti leikkiä, liikkumista ja aktiivisuutta tukevat toimintatavat, jolloin lapsi motivoituu ja sitoutuu toimintaan paremmin.
- ❖ Toimintaa tulee suunnitella koko päiväksi. Toimintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa, niin että tarjolla on useampia, erilaisia vaihtoehtoja toimia.
- ❖ Suunnitellaan monipuolisia teemallisia sisältöjä leikkimiseen, liikkumiseen, tutkimiseen ja erilaiseen ilmaisuun. Kehoa ja aisteja käytetään kokonaisvaltaisesti. Ruokitaan luovuutta ja mielikuvitusta.
- ❖ Toiminnoissa hyödynnetään visuaalisuutta, huomioidaan lasten vahvuudet, käytetään draamaa sekä liikunnallisia ja luovia menetelmiä.
- ❖ Ammattitaitoisen henkilöstön sekä huoltajien osaaminen ja erityisosaaminen tulee hyödyntää mm. työtapoja valitessa.
- ❖ Leikki ja oppimisympäristöt rakennetaan niin, että ne ovat houkuttelevia ja helposti muunneltavia tarpeita vastaaviksi. Välineet ja materiaalit ovat helposti lasten saatavilla. Monipuolisen tekemisen tulee olla tarjolla lapsille päivittäin: ei siis riitä, että taiteellista kokemista, esim. maalaamista tarjotaan vain yhtenä päivänä viikossa.
- ❖ Yhteiset sopimukset välineistä ja tavaroista helpottavat leikkien ja toimintojen suunnittelua, toteuttamista, arviointia sekä yhteisistä asioista huolehtimista.
- ❖ Leikit ja muut toiminnot tarvitsevat aikaa, rauhaa ja pitkäkestoisuutta, mitä tuetaan esim. jättämällä leikit seuraavaan päivään tai jatkamalla toimintaa useamman teemaviikon ajan.
- ❖ Toimintojen suunnitteluun osallistuminen vahvistaa lapsen itsetuntemustaan ja itsetuntoaan. Hän saa kokemuksen, että hänen mielipiteillään on merkitystä.
- ❖ Erilaisten asioiden yhdessä ihmettely ja tutkiminen mahdollistuvat lasten kokouksissa, porinaryhmissä ja suunnittelutuokioilla. Yksittäiset kuullut ideat ja havainnot tuodaan lasten yhteiseen keskusteluun.
- ❖ Kasvattajina ollaan avoimia, innostutaan ehdotuksista ja mahdollistetaan niitä. Taustalla on ajatus, että tehdään, tutkitaan, rakennetaan ja leikitään yhdessä.
- ❖ Positiivinen ja kannustava ote sekä hyvän huomaaminen ohjaavat kasvattajien toimintaa.
- ❖ Kasvattajien tehtävänä on luoda leikin edellytykset, kannatella ja rikastuttaa sitä.

- ❖ Sensitiivinen aikuinen ymmärtää, milloin hänen osuuttaan leikin rakentumisessa tai etenemisessä tarvitaan ja toisaalta, milloin hän voi siirtyä havainnoijan rooliin.
- ❖ Pienryhmätoiminnassa lapsella on mahdollisuus osallistua leikkiin ja erilaisiin toimintoihin luontaisimmalla tavallaan.
- ❖ Leikkiä kunnioitetaan minimoimalla keskeytykset ja ylimääräiset ärsykkeet.
- ❖ Varhaiskasvatijat arvioivat säännöllisesti monipuolisen toiminnan toteutumista.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttaminen

Kaksi- ja monikielisten huoltajien kanssa käydään keskustelua varhaiskasvatuksen tavoitteista, periaatteista ja toteutuksesta. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan tarpeenmukaiset tukimuodot. Lasten kanssa tutustutaan eri kulttuureihin mm. kirjojen ja lähiympäristön tarjoamien mahdollisuuksien mukaisesti.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä Keiteleellä

Päiväkodissa pedagogisen toiminnan suunnittelun vastuu on varhaiskasvatuksen opettajilla ja pedagogisen toiminnan toteuttamisen vastuu on koko henkilöstöllä. Varhaiskasvatuksen opettajat tuovat pedagogisia menetelmiä ryhmään ja koko henkilöstö on sitoutunut toteuttamaan niitä. Varhaiskasvatuksen opettajat pitävät pedagogista puhetta yllä ja haastaa koko henkilöstöä tarkastelemaan toimintaa Vasu-hengen mukaisesti. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitajat vastaavat toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Perhepäivähoitajat saavat tukea pedagogiseen suunnitteluun varhaiskasvatusjohtajan pitämistä työilloista sekä koulutuksista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhteistyötä sekä päiväkodin että perhepäivähoidon henkilöstön kanssa ja on mukana käynnistämässä/toteuttamassa kuntouttavia pienryhmiä sekä suunnittelemassa lapsen ja ryhmän tarpeita vastaavaa pedagogista toimintaa.

Keiteleen varhaiskasvatuksessa korostetaan lapsilähtöistä pedagogiikkaa. Toiminnan suunnittelu lähtee lapsen luontaisesta uteliaisuudesta ja mielenkiinnon kohteista. Näiden lisäksi toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet. Toimintaympäristö järjestetään siten, että se tukee lapsen oppimista ja kehitystä. Vuoropäivähoito luo omat haasteensa pedagogiikan suunnittelulle. Toiminnan lähtökohtana on, että koko päivän toiminnan tulee olla pedagogista ja yksilöllisten tarpeiden mukaista toimintaa tapahtuu lapsen hoitoajan mukaisesti. Muuttuviin tilanteisiin mukaudutaan ja ammattitaitoisen henkilöstön ja toimivien menetelmien avulla voi joustavasti muokata myös pedagogisia suunnitelmia tarkoituksen mukaisesti. Toimivan

pedagogiikan perustana on sensitiivinen läsnäolo. Kun henkilöstö havainnoi lapsia ja on aidosti läsnä, pedagogista toimintaa on mahdollista suunnitella ja toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Pedagogisen toiminnan arviointia tehdään viikoittain tiimipalavereissa. Tiimipalavereissa käydään läpi, mitkä toiminnan rakenteet edesauttavat ryhmän toimintaa ja mitkä häiritsevät jollain tasolla lasten ja henkilöstön yhteistä vuorovaikutusta. Ryhmän toimintaa muokataan aina lapsitilanteen, henkilöstömuutosten tai lasten tarpeiden ja kiinnostusten kohteiden muuttuessa. Pedagogista toimintaa arvioidaan myös varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa huoltajien kanssa.

Pedagogiikan erityispiirteet vuorohoidon näkökulmasta

Vuorohoidossa erityispiirteenä on lapsiryhmän koon vaihtelevuus sekä mahdollinen ympärivuorokautinen hoidontarve. Vuorohoitoa toteuttaessa pedagogisella suunnittelulla on erityisen tärkeä rooli. Toiminta suunnitellaan niin, että pedagogiikka jatkuu läpi päivän ja, että jokainen lapsi saa hoitovuorostaan riippumatta tarvitsemansa tuen. Pedagoginen dokumentointi nousee esille vuorohoidossa. Toimivia käytäntöjä dokumentoidaan valokuvaamalla ja kirjaamalla. Jokainen kasvattaja on vastuussa siitä, että on tietoinen lapsen päivän kulusta ja ryhmän käytännöistä ja osaa kertoa niistä huoltajille. Tiedonjakamisen keinoina käytetään henkilöstön viestivihkoja ja lapsilistoja.

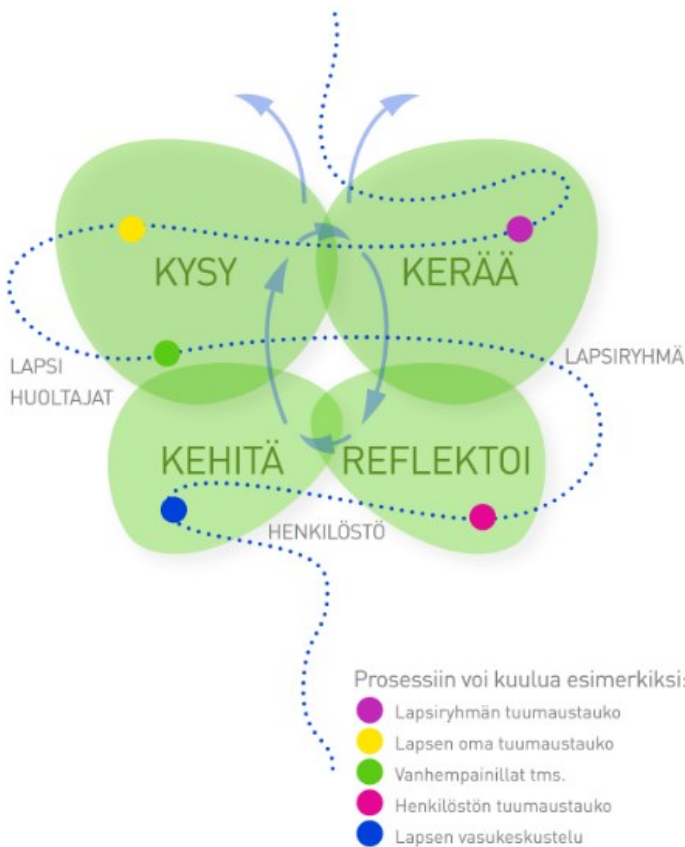
Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä Keiteleellä

Pedagogiseen dokumentointiin sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi, lasten säännöllinen havainnointi ja lasten mielenkiinnon kohteiden kartoittaminen erilaisin menetelmin (esimerkiksi valokuvat, videoinnit, sadutus, piirrokset). Kasvattajayhteisössä arvioidaan yhdessä havaintoja ja dokumentteja, joita käytetään toiminnan suunnittelun pohjana. Pedagogisen dokumentointiprosessin tarkoituksena on saada aikaan muutoksia ajatuksissa, toimintatavoissa ja -ympäristöissä. Ryhmässä kootaan dokumentointitietoa tiimipalavereissa käytävää keskustelua varten. Perhepäivähoitaja suunnittelee ja toteuttaa havainnointi- ja dokumentointitiedon pohjalta oman ryhmänsä toimintaa.

Valokuvaus on nopea ja monipuolinen dokumentoinnin väline. Valokuvien kautta pystytään havainnollistamaan perheille lasten leikkiä ja erilaisia taitoja, kuten hieno- ja karkeamotorisiataitoja. Myös esimerkiksi hoidon aloituksessa valokuvia voidaan käyttää välineenä vanhemmalle konkretisoimaan, mitä lapsi on päivän aikana tehnyt. Valokuvausta voidaan käyttää myös, jos lapsi ei osaa vielä itse puhua. Valokuvien kautta lapsi itsekin oppii huomaamaan omaa kehitystään.

Yhtenä pedagogisen dokumentoinnin välineenä käytetään myös lasten henkilökohtaisia kansioita, joihin lasten piirustuksia, sadutuksia ja muita töitä voidaan tallettaa. Kansiot ovat lasten saatavilla, jolloin lapset voivat pysähtyä töidensä äärelle aina halutessaan. Lapsi voi tutkia kansioitaan yhdessä toisten lasten kanssa, yhdessä henkilöstön kanssa tai itsekseen. Kansion saa viedä halutessaan myös kotiin ja tutkia sitä yhdessä huoltajien kanssa.

PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN PROSESSI

Kuvan lähde:

https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita Keiteleellä

Työtavat, joita Keiteleen varhaiskasvatuksessa käytetään nousevat arvoperustasta ja määräytyvät tarpeen mukaan. Lapsiryhmästä riippuen käytetään erilaisia työtapoja, jotka ovat kuitenkin linjassa varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja arvojen kanssa. Lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen ikä, tarpeet ja mielenkiinnonkohteet vaikuttavat myös työtapojen valintaan. Jokainen henkilöstön jäsen voi toteuttaa omalla tavallaan valittuja työtapoja ja käyttää omia vahvuuksiaan, mutta pidämme myös huolen siitä, että työtavat ovat tarpeeksi monipuoliset tukemaan lasten oppimista ja kehitystä.

Työtapojen valintaa ohjaavina periaatteina pidetään luovuuden vaalimista, luontaisen liikkumisen ja lasten osallisuuden lisäämistä sekä aikuisen sensitiivistä läsnäoloa. Tavoitteena, että oppiminen tapahtuisi ilon ja huumorin kautta, riippumatta siitä, mitä työtapaa käytetään. Lapselle annetaan mahdollisuus toimia erilaisissa pienryhmissä päivän aikana. Ryhmiä rakentaessa huomioidaan erilaiset vertaisryhmät, kuten tytöt/pojat, samanlaiset mielenkiinnon kohteet, ja saman ikäiset lapset. Vaalimme lapsuutta ja siihen kuuluvaa uteliaisuutta. Kannustamme lasta tutkimaan, ihmettelemään ja koettamaan uusia asioita. Työmenetelmien pohjalla on aina yhdessä jakaminen

ja kokeminen. Ihmetellään ja pohdiskellaan arjen pieniä ja suuria asioita.

Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä

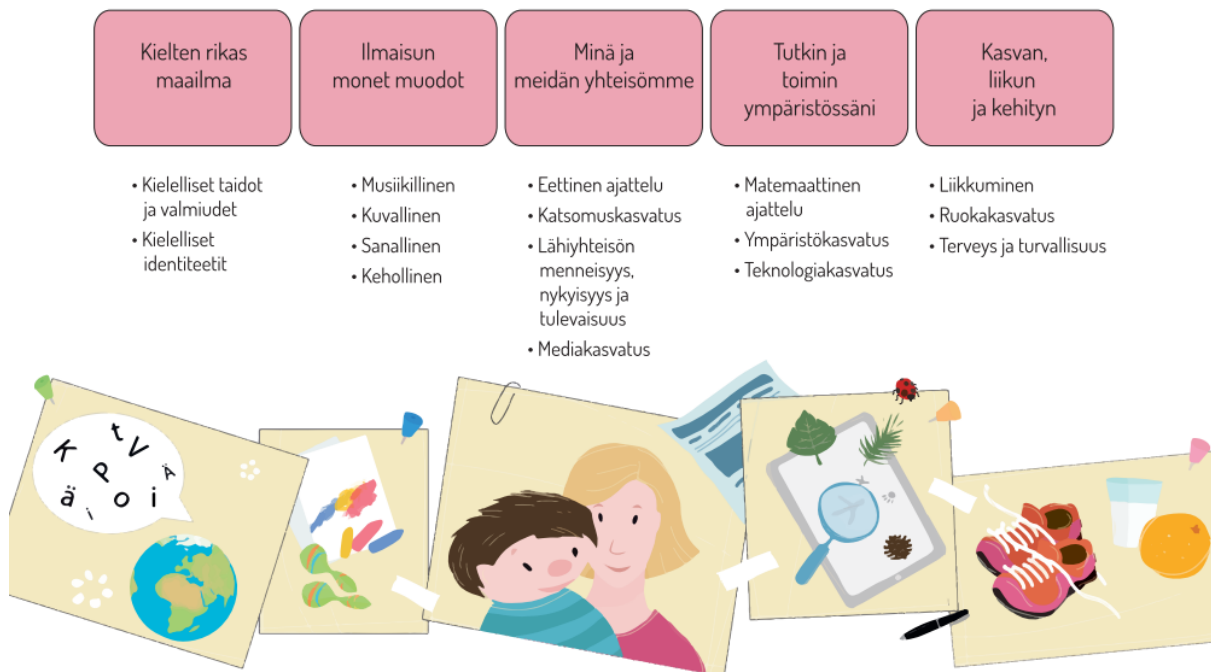
Leikki on keskeisimpiä työtapoja varhaiskasvatuksessa. Keiteleen varhaiskasvatuksessa leikkiä arvostetaan ja sitä vaalitaan joka päivä. Pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen on yksi leikkipedagogiikkamme kulmakiviä. Jotta pitkäkestoinen leikki mahdollistuu, on toimintaympäristö muokattava sen mukaisesti. Leikki tarvitsee onnistuakseen aina aikaa, rauhaa, tilaa ja erilaisia leikkivälineitä. Varhaiskasvattajat ymmärtävät, että lasten leikit ovat erilaisia, vaihdellen hiljaisesta tutkimisesta, draamaleikkeihin ja peuhaamisleikkeihin. Leikki saa kuulua ja näkyä, mutta sille on yhdessä varhaiskasvattajien ja lasten kanssa sovittu säännöt.

Lapset saavat olla osallisia toimintaympäristön kehittämisessä. Yhdessä varhaiskasvattajan kanssa lapsi miettii, kuinka leikki ja leikitavarat voidaan säästää seuraavaan hetkeen ja miten leikin jatkaminen mahdollistuu esimerkiksi toimintatuokion jälkeen tai seuraavana päivänä. Tätä kautta lapsia opetetaan arvostamaan myös toisen leikkiä. Ajatuksena "saan leikkiä, en riko". Mikäli leikki tulee lopettaa, annetaan leikin lopettamiselle ja siivoamiselle tarpeeksi aikaa. Lapset tarvitsevat leikin lopettamisessa ja poissiivoamisessa ennakointia ja aikuisen tukea. Varhaiskasvattaja voi pohdiskella lasten kanssa yhdessä esimerkiksi sitä, miten leikkiä voisi jatkaa siirtymän jälkeen.

Varhaiskasvattajien tehtävänä on tukea lasta pääsemään leikkiin mukaan ja tarvittaessa olla apuna leikin aloittamisessa ja leikin etenemisessä. Aikuisen läsnäolo, sekä fyysinen että psyykkinen läsnäolo, tukee lasten välistä vuorovaikutusta. Samalla myös varhaiskasvattaja ehkäisee ristiriitatilanteita ja auttaa niiden selvittämisessä. Varhaiskasvattaja voi liittää lapsen puheellaan leikkiin keksimällä lapselle roolin ja ehdottamalla, mitä leikissä voisi tehdä. Samalla hän puheellaan rikastuttaa leikkiä ja tarjoaa erilaisia ratkaisuja tai välineitä leikin etenemiseen. Varhaiskasvattajat läsnäolollaan tukevat pitkäkestoisen leikin jatkumista.

Varhaiskasvattajat havainnoivat ja dokumentoivat lasten leikkiä ja heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. Havainnoidaan, miten lapsi leikkii lapsiryhmässä, yhden lapsen kanssa ja aikuisen kanssa. Varhaiskasvattajien tulee havainnoida myös omaa toimintaansa leikissä. Tätä kautta saadaan tietoa lasten kiinnostuksen kohteista ja kokemuksistaan. Tietoa hyödynnetään leikkiympäristön rakentamisessa ja muokkaamisessa. Havaintoja käydään läpi tiimipalavereissa ja niitä kirjataan ylös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ryhmän ryhmävasuun. Erilaiset projektityöskentelyt lasten kanssa yhdistävät monipuoliset työskentelytavat ja leikin hyvin yhteen.

Oppimisen alueet

Kuvan lähde: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Kielten rikas maailma

Keiteleen varhaiskasvatuksessa kielten rikas maailma näkyy satujen, lorujen ja laulujen lisäksi siinä, että lapsille puhutaan paljon. Lasten kanssa ihmetellään arjen eri asioita ja puhutaan heille ikätason mukaisesti lähikehityksen vyöhykkeellä. Puhutun kielen rinnalla käytössä ovat tukiviittomat ja kuvakommunikointi. Monipuoliset työskentelytavat lapsen kielellisten taitojen kehittymisen tueksi, sisältävät Keiteleen varhaiskasvatuksessa muun muassa sadutusta, tunteiden sanoittamista, laulupiirtämistä, kirjallisen kielen ihmettelyä. Sekä perhepäivähoidossa että päiväkodissa hyödynnetään kirjaston palveluita muun muassa osallistumalla kirjaston pitämille satutunneille ja lainaamalla säännöllisesti kirjoja.

Tavoitteena Keiteleen varhaiskasvatuksessa on tukea lapsen kielellisen identiteetin rakentumista, sekä edistää ja tukea kielellisiä taitoja ja valmiuksia. Puhe, kieli ja kommunikaatio kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Turvallinen ja vuorovaikutukseen kannustava ilmapiiri edistävät edellä mainittujen taitojen kehitystä. Pienryhmätoiminnan avulla lapselle pyritään luomaan ilmapiiri, jossa hän voi turvallisesti harjoitella kielellisiä taitoja.

Ilmaisun monet muodot

Keiteleen varhaiskasvatuksessa vaalitaan luovuutta ja kannustetaan itseilmaisuun.

Varhaiskasvattajat kannustavat monimuotoiseen ilmaisuun esimerkiksi muokkaamalla ympäristöä niin, että lapsen on helppo käyttää erilaisia välineitä, kuten soittimia ja askartelutarvikkeita.

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lapsen oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa.

Varhaiskasvattajien ja lasten erityisosaamista hyödynnetään rikastuttamaan varhaiskasvatuksen taidekasvatusta. Taiteellista ilmaisua käytetään myös esimerkiksi rikastuttamaan leikkiä. Mietitään lasten kanssa, voisiko leikkiin askarrella rekvisiittaa, naamioita yms. Käytössä on sekä monipuoliset välineet, että työtavat. Keiteleen varhaiskasvatuksessa ilmaisua tuetaan myös opettelemalla hyvää kosketusta. Esimerkiksi päiväjärjestykseen luontevasti nivotut selkäpiirustukset ja satuhieronnat antavat kokemuksen hyvästä kosketuksesta. Tavoitteena Keiteleen varhaiskasvatuksessa on tukea lapsen monipuolista ilmaisua sekä ennalta suunnitellusti, että spontaanisti.

Minä ja meidän yhteisömme

Keiteleen varhaiskasvatuksessa ominaispiirteenä ovat kyläyhteisön pieni koko ja miljöön maalaismaisuus. Tavoitteena on tutustuttaa lapset erilaisiin toimintayhteisöihin ja oman yhteisön menneisyyteen, opetella eettisyyttä ja ekologisuutta. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä luodaan omat yhteiset säännöt lasten kanssa ja pyritään luomaan ryhmän kesken luottamuksellisen yhteenkuuluvuuden tunne. Lapsen kodin yhteisössä toimintatavat voivat poiketa varhaiskasvatuksessa käytössä olevista tavoista. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasta ymmärtämään erilaisia tapoja toimia ja auttaa toimimaan erilaisissa ympäristöissä.

Eettinen ajattelu on hyvin vahvasti läsnä varhaiskasvatuksen arjessa, kun opetellaan toimimaan erilaisten lasten ja aikuisien kanssa. Oikeaa ja väärää pohditaan joka päivä, konkreettisten arjen tilanteiden avulla. Lapsi opettelee henkilöstön tukemana kaveritaitoja, tunnetaitoja ja yhdessä toimimista.

Erilaisiin katsomuksiin tutustutaan lapsiryhmässä olevien uskontojen ja katsomuksien mukaisesti. Lasten ihmettelyille annetaan tilaa ja asioita pohditaan yhdessä. Vuodenajat hyödynnetään juhlapyhien ja tapahtumien kautta tarkastellen erilaisia uskontojen käytäntöjä. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuunnellen ja kunnioittaen. Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus tuntea ylpeyttä omasta identiteetistään ja oman perheen perinteistä. Lasten kanssa käyty katsomukselliset ihmettelyt ja pohdinnat välitetään huoltajille, jotta pohdiskelua voi jatkaa myös huoltajien kanssa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsen sisäisen maailman jäsentymiselle on erityisen tärkeää, että lapsi saa tutkia ympäristöään. Keiteleen varhaiskasvatuksessa panostetaan turvallisen toimintaympäristön rakentamiseen. Kun lapselle on rakentunut perusturvallisuuden tunne, voi hän lähteä tutkimaan ympäristöä uutta

oppien.

Keiteleellä matemaattiseen ajatteluun tutustuminen näkyy päivittäisissä toiminnoissa ja oppimisympäristöissä. Varhaiskasvattajat ymmärtävät matemaattisen ajattelun kehittämisen merkityksen jo varhaislapsuudesta lähtien ja tiedostavat matematiikan oppimisen tapahtuvan kumulatiivisesti: uuden oppiminen pohjautuu aiempien sisältöalueiden osaamiseen. Lapsen matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan mahdollistamalla aitoja ja omakohtaisia kokemuksia sijainti- ja suhdekäsitteistä, vertailusta, luokittelusta, mittaamisesta ja säännönmukaisuuksista yhdessä kasvattajan ja vertaisten kanssa. Lasten geometrista ajattelua vahvistetaan mm. rakentelun, muovailun ja askartelun keinoin. Lukukäsitteen monipuolista kehittämistä edesauttavat lukumäärien nimeäminen, hahmottaminen ja laskeminen sekä lukojonotaitojen toistuva harjoittelu arjen tilanteissa (esim. lihapullien laskeminen lautaselta, rakettivauhdit keiuksissa). Ympäristön välineistö, kasvattajan tietoinen ohjaus ja kokemuksellinen toiminnallisuus ruokkivat lapsen kiinnostusta matemaattiseen ajatteluun ja luovat pohjaa myönteiseen käsitykseen itsestä oppijana.

Ympäristökasvatukselle Keiteleellä on hyvät puitteet. Käytössä on Metsämörri- menetelmä, jota hyödynnetään metsäretkillä. Lasten kanssa ihmetellään luontoa ja keskustellaan ympäristöeettisistä aiheista kuten roskaaminen sekä veden ja paperin käytöstä. Teknologiakasvatusta tapahtuu harjoittelemalla teknologian käyttöä lasten kanssa ja hyödyntämällä sitä työvälineenä. Lasten kanssa keskustellaan esimerkiksi siitä, paljonko teknologiaa on hyvä käyttää ja minkä takia peleissä on ikärajat. Päiväkotiryhmissä käytössä on tablettitietokoneet, joita hyödynnetään toiminnassa.

Lasta kannustetaan tutkimaan ympäristöä ja kysymään, jos ei jotain ymmärrä. Näin kasvattaja auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään. Keiteleen varhaiskasvatuksen henkilöstö on käynyt Metsämörri-ohjaaja koulutuksen keväällä 2018. Näin ollen Metsämörri-toiminta on vahvasti esillä toiminnassa sekä päiväkodissa, että perhepäivähoidossa.

Kasvan, liikun ja kehityn

Keiteleen varhaiskasvatuksessa kannustetaan lapsia liikkumaan ja mahdollistetaan erilaiset liikuntamuodot. Varhaiskasvatusympäristöt mahdollistavat erilaisten liikuntamuotojen hyödyntämisen kuten luistelu, hiihto ja yleisurheilu. Lähtökohtana, että lapset saavat paljon positiivisia kokemuksia liikunnasta. Liikuntaa hyödynnetään myös leikeissä, huomioiden lasten tarpeet rauhalliseen ja toiminnalliseen leikkimiseen. Keiteleen varhaiskasvatus on ottanut käyttöön *Ilo kasvaa liikkuen* liikkumis- ja hyvinvointiohjelman. <https://ilokasvaaliikkuen.fi/>

Ruokailukasvatus on luonnollinen osa päivittäistä toimintaa. Arjen perustilanteet, kuten ruokailu ovat myös oppimistilanteita. Keiteleen varhaiskasvatuksessa kasvattajat syövät lasten kanssa, jolloin ruokailutilanteissa tapahtuu monenlaista oppimista esimerkin kautta. Ruokailutilanteessa käydään keskustelua muun muassa pöytätavoista, ruoan terveellisyydestä ja siitä, mistä ruoka tulee. Lapsia rohkaistaan omatoimisuuteen, omien taitojen mukaisesti, myös ruokailujen aikana.

Yhdessä sovitut ruokailusäännöt ovat kuvitettuna ruokailutiloissa, jolloin niihin pystyy palaamaan tarvittaessa.

Lapsia opetetaan huolehtimaan henkilökohtaisesta hygieniastaan omien taitojen ja tavoitteiden mukaisesti. Aikuinen näyttää omalla esimerkillään mallia ja on auttamassa konkreettisesti lapsia uuden taidon opettelussa, kuten käsien pesussa. Sensitiivinen ja kannustava ilmapiiri korostuu, kun työskennellään lapsen hygieniataitojen äärellä. Päiväkodissa on käytössä Tunne- ja turvataito-menetelmä, jonka avulla lasten kanssa käsitellään kokonaisvaltaisesti lapsen turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyviä teemoja.

Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Keiteleen varhaiskasvatuksessa tartutaan lasten mielenkiinnon kohteisiin ja muokataan toimintaa niiden mukaan. Pedagogiikka ja suunnitelmallisuus ovat läsnä yhtä aikaa, kun toimintaa muokataan lapsen mielenkiinnonkohteiden mukaan. Arjessa tulee olla joustavuutta tarttua lasten viesteihin.

Lasten osallisuus huomioidaan jakamalla ajatuksia ja kokemuksia sekä aikuisten että lasten kesken. Lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa huomioidaan muun muassa projekti- ja ilmiölähtöisen työskentelyn kautta. Varhaiskasvattaja on aidosti läsnä oleva ja kiinnostunut lasten puheista. Varhaiskasvattajat rikastuttavat lasten arkea, kiinnostuksen kohteita ja leikkejä auttamalla lapsia muun muassa tiedon hankinnassa ja materiaalien valinnassa. Näin lapset saavat tutustua uusiin asioihin. Uusiin ilmiöihin syvennyttään käytännön kautta muun muassa leikin avulla.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteutuminen

Suomi toisena kielenä- opetus (S2) on eri kieli – ja kulttuuritaustaiselle lapselle annettavaa suomen kielen tavoitteellista ja säännöllistä opetusta. S2-opetus on suunnitelmallista ja se tapahtuu sekä ohjatuilla hetkillä että arjentilanteissa. Lähtökohtana opetukselle on lapsilähtöisyys, toiminnallisuus ja leikinomaisuus.

Suomi toisena kielenä (S2) –opetus varhaiskasvatuksessa

Osa varhaiskasvatuksen perustehtävää

- ❖ Kaikissa arjen tilanteissa
- ❖ Pienryhmissä

Suomi toisena kielenä -opetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen monikulttuurista identiteettiä, rakentaa pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle ja kehittää lapsen tietoisuutta suomalaisesta kulttuurista.

Kolmivuotiaille eri kieli- ja kulttuuritaustaisille lapsille tehdään tarvittaessa alkukartoitus 3-vuotiaiden puheen ja kielen kehityksen arviointimenetelmällä, Kettu- testillä. Arvioinnin tekee neuvolan terveydenhoitaja neuvolakäynnin yhteydessä. Päiväkodissa arviointimenetelmänä käytetään Pienten Kielireppu – Materiaalia (Espoo).

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja

⁸⁹ Varhaiskasvatustilain 7 §

hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁹⁰. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁹¹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹².

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹³.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹⁴.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹⁵

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁶. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁷

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁸

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁰. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰¹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰² konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai

¹⁰⁰ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

¹⁰¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 30 §

sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

5.5 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytännöt eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.4 mukaisesti. Suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät havainnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Pielavesi
PONNISTAA LUONNOSTAAN

Vesannon
kunta

Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet Nilakan alueen kunnissa

Nilakan alueen kunnissa kasvun ja oppimisen tuen järjestämiseen liittyviä käytäntöjä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä kuntien varhaiskasvatusjohtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat laatineet yhteistyössä kolmiportaisen tuen työkalupakin (Liite 1.) Työkalupakki havainnollistaa tukitoimien järjestämisen periaatteet sekä arjen konkreettisia tukitoimia Nilakan kuntien alueella. Kolmiportainen tuki

muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana, lapsen aloittaessa esiopetuksen sekä siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen. Lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, inklusion periaatteiden mukaisesti. Tarvittava tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa, lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä, lapsen varhaiskasvatusajan puitteissa.

Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Päivittäistä kasvatusta ja opetusta yksilöllistetään suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lasten tarpeiden mukaan. Oikea-aikainen kehityksen ja oppimisen tuki sijoittuu lapsen lähikehityksen vyöhykkeelle.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet ja oppimiseen sekä kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisessä on keskeistä myönteinen asenne ja rakentava yhteistyö lasten huoltajien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt Nilakan alueen kunnissa

Lapsen tuen tarve pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhain ja lapselle järjestetään hänen kehitystään ja oppimistaan edistävä varhaiskasvatusympäristö sekä mahdollinen muu tarvittava tuki. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarvittaessa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen arviointiin, tuen suunnitteluun ja toteutukseen yhdessä varhaiskasvatushenkilöstön ja huoltajien kanssa. Tavoitteena on toimiva kasvatusyhteistyö, jossa huoltajat ja kasvattajat sitoutuvat tietoisesti lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeen osana lapsen arkea. Tämä edellyttää huoltajien ja varhaiskasvattajien keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemansa tuen kehitykseensä ja oppimiseensa, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Tuen tarpeen havainnointi, arviointi ja toteuttaminen kuuluvat kaikille varhaiskasvattajille koulutuksen, työnkuvien ja vastuiden mukaisesti. Tuen tarvetta arvioitaessa on oleellista tunnistaa lapsen vahvuudet ja määritellä lapsen kehityksen ja oppimisen tilanne kokonaisuutena. Kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet ja riskitekijät otetaan puheeksi huoltajien kanssa ja tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. On oleellista tunnistaa, milloin varhaiskasvatuksen tuki on riittävää ja milloin lapsi tulee ohjata muiden palvelujen piiriin. Tämän vuoksi tuen arvioinnin apuna käytetään moniammatillisen ja monialaisen työryhmän asiantuntijuutta. Tuki rakennetaan lapsen varhaiskasvatusympäristöön ja kasvattajat arvioivat sen vaikutuksia säännöllisesti.

Lapsen ohjautuminen kehityksen ja oppimisen tuen piiriin Nilakan alueen kunnissa

Suurin osa lapsista tulee varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen ilman tuen tarvetta. Lapselle tarjotaan laadukasta varhaiskasvatusta ja huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.

Lapsen ohjautuminen kehityksen ja oppimisen tuen piiriin

Vanhemmat	Hakemus varhaiskasva- tukseen	Yhteistyö	Tuen tarpeen havaitsemi- nen	Varhaiskasva- -tuksen erityisopetta- -jan palvelut	Lapselle suunnitellaan tukitoimia	Tieto tuesta
Lapsi	Päiväkoti	Lapsen varhaiskasvatus- suunnitelma (yhteisistä toimintatavois- ta sopiminen)	Keskustelu vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Jatko- toimenpiteistä sopiminen.	Lapsen tarpeen mukainen tuki suunnitellaan ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan		
	Perhepäivä- hoito					
	Ryhmäperhe päivähoito (Pielavesi, Vesanto)					
Nilakan alueen kuntien varhaiskasva- tus	Varhaiskasvatuksen laadukas perusta					
	Varhaiskasva- tuspaikan järjestäminen	Yhteistyö	Tuen tarpeen havaitseminen	Varhaiskasva- -tuksen Erityisopet- tajan (veo) palvelut	Monialainen yhteistyö	Tuen järjestäminen

Varhaiskasvatushenkilöstö havainnoi lapsen kehitystä ja oppimista. Mikäli lapsella havaitaan kehitykseen ja oppimiseen liittyvää tuen tarvetta, havainnoista keskustellaan kasvatustiimissä ja sovitaan toimintatavoista lapsen tukemiseksi ryhmässä. Kasvatustiimissä sovitaan myös puheeksi otto huoltajien kanssa ja mahdollinen varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio. Huoltajat saattavat myös itse tuoda esille huolensa lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyen. Tällöin kasvatushenkilöstö tehostaa lapsen havainnointia ja havaintojen dokumentointia määrääjäksi, sopii huoltajien ja kasvatustiimin kanssa yhteisistä toimintatavoista lapsen tukemiseksi lapsiryhmässä ja kotona sekä siitä, miten ja milloin asiaan palataan. Sopimukset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Osalla varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen aloittavista lapsista tuen tarve on tiedossa jo hakuvaiheessa. Tällöin lapsi sijoittuu varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen oheisen kaavion mukaisesti.

**Lapsen ohjautuminen kehityksen ja oppimisen tuen
piiriin kun tuen tarve tiedossa jo hakuvaiheessa**

Vanhemmat	Hakemus varhaiskasvatukseen	Tieto varhaiskasvatus- paikasta ja tuesta	Yhteistyö varhaiskasvatuspaikan henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa	
Lapsi	Asiantuntijan lausunto lapsen tuen tarpeesta on tai on tulossa	Päiväkoti	Lapsen varhaiskasvatussuun- nitelma / HOJKS Toiminnan tavoitteista ja sisällöistä sopiminen Jatkuva arviointi ja suunnitelmien päivitys vähintään 2 kertaa vuodessa	Esiopetus/peruso- petus
		Perhepäivähoito		Hoidon tarve päättyy
		Ryhmäperhepäivä hoito (Pielavesi, Vesanto)		Tuen tarve päättyy Lapsi jatkaa varhaiskasvatuks essa
Nilakan alueen kuntien varhaiskasvatus	Varhaiskasvatuspaikan järjestäminen	Kehityksen ja oppimisen tuen järjestäminen ↓	Yhteistyö vanhempien kanssa	
	Veo valmistelee sijoittumista yhteistyössä vanhempien ja vakajohtajan kanssa	Monialainen yhteistyö	Veon palvelut käytettävissä	

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa Nilakan alueen kuntien alueella

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin eri tavoin. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Lapsella on oikeus saada tarpeitaan vastaavaa tukea välittömästi tuen tarpeen ilmettyä siinä mittakaavassa kuin se on tarpeen. Lapsen tukemisessa oleellinen lähtökohta on tarveperustainen arviointi, eli arvioidaan sitä, millaisia (vaihtelevia) tuen tarpeita lapsella on varhaiskasvatuksessa.

Lapsen tuen intensiteetin (yleistä, tehostettua vai erityistä) sijoittuminen tietylle portaalle ei ole riippuvainen esim. lapsen diagnoosista (esim. kehitysvammadiagnoosi = erityinen tuki, haastava käytös = tehostettu tuki jne.)

Tuen kolme porrasta tulee hahmotella pedagogiikan näkökulmasta: mitkä ovat ne pedagogiikkaan, rakenteisiin ja yhteistyöhön liittyvät teot, jotka ovat kyseiselle tuen tasolle tyypillisiä. Tukitoimien vahvana pohjana on laadukas varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta, joka on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018).

VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN VIITEKEHYS

Seuraava taulukko havainnollistaa lapsen kehityksen ja oppimisen kolmiportaisen tuen mallia Nilakan kuntien alueella (Keitele, Pielavesi, Tervo, Vesanto):

	Yleinen tuki	tehostettu tuki	erityinen tuki
Tuen perustana	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka
Asiakirja	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma/HOJKS
Painottuvat tuen muodot	Ryhmätasoinen pedagoginen tuki	Yksilöllistetympi pedagoginen tuki Rakenteellinen tuki	Yksilöllistetty pedagoginen tuki Vahva rakenteellinen tuki
Erityisopetus	Ei	Mahdollinen (yleensä osa-aikainen)	Aina (joko osa- tai kokoaikainen)
Kenelle	Kaikille	Vahvan yleisen tuen ja pedagogiikan jälkeen tarve eriyttää ja yksilöllistää opetusta ja ohjausta arjessa	Monialainen tuen tarve Tarve yksilöllistää opetus ja ohjaus useissa tai kaikissa tilanteissa arjessa
Erityispedagogisen osaa misen rooli suunnittelussa	Vahva yleinen pedagoginen osaaminen	Erityispedagogisen osaa misen rooli korostuu	Erityispedagogisen osaa misen rooli vahva
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli	Pedagogisen johtamisen tuki	Konsultoiva ja/tai jaksottainen tuki	Konsultoiva ja säännöllinen tuki
Monialaisuus	Mahdollinen	Yleensä ainakin yksi taho	Monipuolista
Suunnitellun tuen toteuttaminen ja sitoutuminen	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset

Taulukko tehty varhaiskasvatuksen erityisopettajien toimesta 11.3.2019 KM, VEO, väitöskirjatutkija Noora Heiskasen (2017): **Porras pedagogiikan mukaan – tuen portaiden sisältö kolmiportaisen tuen mallia mukaillen hyödynnettäväksi Nilakan alueen kunnissa.**

Yleinen tuki varhaiskasvatuksessa

Jokainen lapsi tarvitsee kasvussaan ja oppimisessaan yksilöllistä tukea. Tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä, jolloin yksittäinenkin tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa, auttavat suotuisan kehityksen ja oppimisen etenemiseen. Laadukas varhaiskasvatus ja yleinen tuki ovat riittäviä suurimmalle osalle lapsista. Laadukas varhaiskasvatus rakentuu vahvaan perusosaamiseen, lapsen kehityksen tuntemiseen ja pedagogiseen ajatteluun. Kasvattajien tehtävä on suunnitella toimintaa ja rakentaa oppimisympäristö, jossa mahdollistuu lapselle ominaisin tapa toimia.

Työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan kulloistakin lapsiryhmää ja lasten yksilöllisiä tavoitteita vastaaviksi. Päiväjärjestyksen ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen esim. kuvin tukee kaikkia lapsia.

Suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen erilaisiin pienryhmiin, siirtymien porrastaminen ja aikuisen tuki kuuluvat yleisen tuen käytäntöihin.

Yleisessä tuessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) työn painopiste on konsultoinnissa ja pedagogisen johtamisen tuessa. Veo on ryhmän tukena havainnoimassa ryhmän toimintatapoja ja lasta oppimisympäristössään. Lapsiryhmän kasvattajat ja veo miettivät yhdessä arjen toimivuuteen liittyviä asioita ja käytäntöjä yksilö- ja ryhmätasolla. Veo tukee kasvatusyhteistyötä ja osallistuu tarpeen mukaan jatkotoimenpiteistä sopimiseen ja palaveriin.

Tehostettu tuki varhaiskasvatuksessa

Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Tehostettuun tukeen liittyy ennaltaehkäisevä sekä lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen pyrkivä näkökulma. Tehostetun tuen antaminen ja yhdessä mietityt tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on havaittu. Tehostettu tuki tarkoittaa lapsen ja varhaiskasvattajien pedagogisen toiminnan havainnoinnin ja arvioinnin lisäämistä arjessa. Havaintojen perusteella keskustellaan lapsen tuen tarpeesta yhteistyössä huoltajien, veon ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Kasvattajat tarkastelevat omaa pedagogista toimintaansa ja keinoja ohjata lasta sekä muuttaa toimintaansa ja ympäristöä lapsen tarpeita vastaavaksi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista ja mahdollisesti myös erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Tehostetun tuen antaminen edellyttää usein perusosaamisen lisäksi erityispedagogista osaamista ja tiiviimpää yhteistyötä huoltajien kanssa. Tehostetussa tuessa veo osallistuu lapsen tuen tarpeen arvioimiseen sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja seurantaan. Tehostetun tuen järjestämisessä on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi monialaisen yhteistyöverkoston (esim. neuvolan, kuntoutuspalveluiden: puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, psykologipalveluiden, perheneuvolan, sosiaalitoimen tai erikoissairaanhoidon)

toimijoita lapsen tarpeiden mukaisesti. Veo vastaa monialaisen yhteistyön toteutumisesta. Veo suunnittelee ja toteuttaa mahdollista osa-aikaista erityisopetusta yksilö-, pienryhmä tai samanaikaisopetuksena. Tehostetun tuen tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Erityinen tuki viittaa lapsen vahvaan tuen tarpeeseen ja edellyttää varhaiskasvattajilta perusosaamisen lisäksi aina erityispedagogista osaamista. Lapsella on oikeus erityiseen tukeen, kun tuen tarve on pitkäkestoista ja intensiivistä ja tehostetun tuen menetelmät eivät riitä. Erityinen tuki on suunnitelmallista ja tavoitteellista, yksilöllistä lapsen tukemista. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä ja apuvälineitä. Lapsen tuen tarvetta ja tuen toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja monialaisen yhteistyöverkoston kanssa. Erityisen tuen tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Vaikeasti vammaiset tai sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen osalta erityisen tuen tukitoimet kirjataan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). HOJKS:n laadinnasta vastaa kussakin kunnassa määritelty vastuuhenkilö (veo tai koulun laaja-alainen erityisopettaja). Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Päätöksentekokäytännöt on kuvattu tarkemmin kuntakohtaisesti.

Erityisessä tuessa yhteistyö lapsen kehitystä tukevien ja tutkivien tahojen kanssa tiivistyy. Veolla on merkittävä rooli huoltajien, kasvatushenkilöstön ja monialaisen yhteistyöverkoston koordinoijana. Veo osallistuu huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin ja sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman/HOJKS:n laadintaan ja seurantaan. Veo suunnittelee ja toteuttaa osa-aikaista erityisopetusta yksilö-, pienryhmä tai samanaikaisopetuksena. Veo huolehtii myös tuen jatkuvuudesta varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen alkaessa sekä muissa siirtymävaiheissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Nilakan alueen kunnissa käytetään Daisy -toiminnanohjausjärjestelmässä olevaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma –lomaketta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan HOJKS perusopetuksen käytössä olevaan Wilma-järjestelmään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa vähintään kaksi kertaa vuodessa. Arviointi on jatkuvaa oppimisympäristön, pedagogiikan ja aikuisen toiminnan vaikuttavuuden arviointia. Annetun tuen vaikuttavuus kirjataan säännöllisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan/HOJKS:aan. Tukitoimien jatkuvuudesta ja suunnitelmien

siirtymisestä huolehditaan asianmukaisesti lapsen siirtyessä ryhmästä/varhaiskasvatussyksiköstä toiseen, esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen. Tiedonsiirtokäytännöt on kuvattu tarkemmin kuntakohtaisesti.

Monialainen yhteistyö Nilakan kuntien alueella

Nilakan alueen kunnissa lastenneuvolan ja kuntoutus- ja psykologipalvelut tuottavat liikelaitos Kysteri. Nilakan alueen kunnilla on yhteinen perheneuvola. Paikalliset lasten ja perheiden palvelut sekä yhteistyökäytännöt varhaiskasvatuksen kanssa on kuvattu tarkemmin kuntakohtaisesti.

Varhaiserityiskasvatus ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut Keiteleellä

Varhaisella tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia ehkäisten ongelmien monimuotoistumista. Keiteleellä työskentelee oma varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka vastaa varhaiserityiskasvatuksen ja erityisopetuksen suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja konsultoinnista koko kunnan varhaiskasvatusikäisten lasten osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen mahdollisimman oikea-aikaisesti ja lapsen tarpeita vastaavalla tavalla omassa varhaiskasvatusryhmässään.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee kaikissa vuorohoitopäiväkotit Ankkurinapin lapsiryhmissä sekä ohjaus- ja konsultaatiotarpeen mukaisesti myös perhepäivähoitoryhmissä, vastaten lasten tuen suunnittelusta, järjestämisestä ja toteutumisen arvioinnista yhteistyössä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa, mallintaa ja konsultoi varhaiskasvatuksen henkilöstöä pedagogisten menetelmien ja ratkaisujen löytämisessä ja käyttämisessä sekä oppimisympäristön muuntelussa lapsiryhmän sekä lasten yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi.

Yleisen tuen osalta varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä painottuu pedagogisen johtamisen tuki ja laadukkaan peruspedagogiikan rakenteiden ylläpitäminen ja kehittäminen yhdessä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. Tehostetun tuen vaiheessa erityispedagogisen osaamisen rooli korostuu. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja antaa konsultoivaa ja/tai jaksottaista tukea esimerkiksi samanaikaisopetuksena tai kohdennetusti suunnitellun pienryhmätoiminnan keinoin. Erityisen tuen portaalla erityispedagogisen osaamisen rooli on vahva ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin säännöllisesti. Tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan/HOJKS:aan ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksen tukitoimia on koottu Nilakan alueen kuntien varhaiskasvatuksen erityisopettajien laatimaan Kolmiportaisen tuen työkalupakkiin (Liite 1).

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu moniammatillisiin ja monialaisiin työryhmiin lapsen kehityksen ja oppimisen tuen asiantuntijana ja kehittäjänä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa yhdessä varhaiskasvatusjohtajan kanssa koko kunnan lasten tuen tarpeen koordinoinnista, osallistuen lasten tuen resurssien kohdentamisen suunnitteluun ja tarvittavien tukitoimien valmisteluun. Varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on asiantuntijarooli varhaiserityiskasvatuksen sekä kehityksen ja oppimisen tuen linjausten kehitystyössä ja jalkauttamisessa Keiteleeseen kunnan varhaiskasvatuksessa.

Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa Keiteleellä

Kasvun ja oppimisen monialainen yhteistyöryhmä (KASVO)

Keiteleellä toimivan Kasvun ja oppimisen monialaisen -yhteistyöryhmän (Kasvo) tavoitteena on toimia keskustelufoorumina varhaiskasvatusikäisiä lapsia koskevien asioiden ja ilmiöiden esille nostamisessa sekä yhteistyörakenteiden kehittämisessä ja arvioinnissa. Yhteistyöryhmä kokoontuu viisi kertaa vuodessa. Yhteistyöryhmän kokoontumisaikaa hyödynnetään myös Lapset Puheeksi -menetelmän neuvopitokeskusteluihin ja verkostopalaveriisiin. Kasvo-yhteistyöryhmään kuuluu varhaiskasvatuksen, terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja perheneuvolan edustus. Tarvittaessa tapaamisiin voidaan kutsua eri alojen asiantuntijoita. Koollekutsujana ja koordinoijana toimii varhaiskasvatusjohtaja.

Lapset puheeksi –menetelmä

Keiteleellä on käytössä Lapset puheeksi (LP) -menetelmä, jonka käyttöön on kouluttautunut työntekijöitä varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta sekä sosiaali- ja terveystieteistä. Menetelmän avulla rakennetaan yhteistä ymmärrystä vanhempien, muiden lapsen elämän tärkeiden henkilöiden ja lapsen välille sekä pohditaan keinoja lapsen arkipäivän sujumiseen ja yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. LP -työskentelyssä pyritään tukemaan lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä sekä ennaltaehkäisemään lapsen ongelmien syntyä. Työskentelyn konkreettinen päämäärä on lapsen arkipäivän sujuminen mahdollisimman hyvin kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja vapaa-ajan ympäristöissä ottaen huomioon lapsen erityiset tarpeet ja elämäntilanteet.

Lapset puheeksi -menetelmä rakentuu Lapset puheeksi -keskustelusta ja -neuvonpidosta.

- Lapset puheeksi- keskustelu

- Keskustelussa kartoitetaan lapsen/nuoren suojaavia tekijöitä eli vahvuuksia sekä pärjäävyyttä uhkaavia tekijöitä eli haavoittuvuuksia.
- Tarvittaessa keskustelun lopuksi tehdään toimintasuunnitelma arjen tueksi.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan merkintä keskustelun käymisestä LP-menetelmän mukaisesti sekä huoltajan kanssa sovitut toimenpiteet, jotka koskevat varhaiskasvatusta. Muuta kuin varhaiskasvatusta koskevaa tietoa ei kirjata.
- Lapset puheeksi- neuvonpito
 - Mikäli lapsi tarvitsee arkeen enemmän tukea, käynnistetään neuvonpito, joka toimii yhteistyön alustana.
 - Neuvonpitoon kutsutaan vanhempien ja työntekijöiden yhdessä nimeämät perheen oman ja viranomaisverkoston jäsenet.
 - Neuvonpidossa suunnitellaan, mitä kukin verkoston jäsen voi tehdä huolen helpottamiseksi tai lasta suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi yhdessä määriteltynä aikana (esim. 4 viikkoa).
 - LP-neuvonpidosta syntyvässä toimintasuunnitelmassa todetaan ne toimenpiteet, jotka yhdessä huoltajan ja muiden toimijoiden kanssa sovitaan asioiden eteenpäin viemiseksi.
 - Varhaiskasvatuksen toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Esiopetuksen oppilailla yksilökohtaista oppilashuoltoa koskevat asiat kirjataan oppilashuoltokertomukseen oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetyn ohjeistuksen mukaisesti.
 - Varhaiskasvatusikäisten lasten Lapset puheeksi neuvonpidon aikatauluttamisessa on Keiteleellä mahdollista ja toivottavaa hyödyntää Kasvun ja oppimisen monialaisen yhteistyöryhmän (KASVO) tapaamisille (1x/kk) varattuja aikoja. Yhteydenotot neuvonpidon järjestämiseksi tapahtuvat varhaiskasvatusjohtajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kautta.

Lapset puheeksi -menetelmää voidaan käyttää erilaisissa lapsen ja perheen tilanteissa ja sen voi kutsua koolle mikä tahansa yhteistyössä vanhempien kanssa:

- Keskustelu voidaan käydä universaalina ennaltaehkäisevänä menetelmänä
- Kohdistetusti silloin, kun perheiden elämässä tapahtuu muutoksia (esim. vanhemman sairastuminen, erotilanne)
- Silloin, kun lapsen tai perheen elämässä on haasteita ja huolia

Keiteleellä LP-keskustelu on systemaattisesti käytössä sovittuina ikäkausina ja sitä tarjotaan vanhemmille:

- 2- v. ikäkausitarkastuksen yhteydessä (lastenneuvola)
- lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen ja 4v. lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä (varhaiskasvatus)

- 6v. esiopetussuunnitelman laadinnan yhteydessä (varhaiskasvatus/esiopetus)
- 4. lk ja 8. lk (perusopetus)

Lapset puheeksi- keskustelu perustuu vapaaehtoisuuteen.

Lisätietoa Lapset puheeksi -menetelmästä

Lapset puheeksi -toimintamalli ei johda erillisen rekisteröitävän tiedon keräämiseen.

Varhaiskasvatuksessa ei säilytetä eikä arkistoida Lapset puheeksi -lokikirjoja. Huoltajat vievät oman lokikirjansa muistiinpanoineen kotiin, jotta he voivat palata siihen myöhemmin ja lapsenkin kanssa.

Lapsen vasu tuen aikana

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

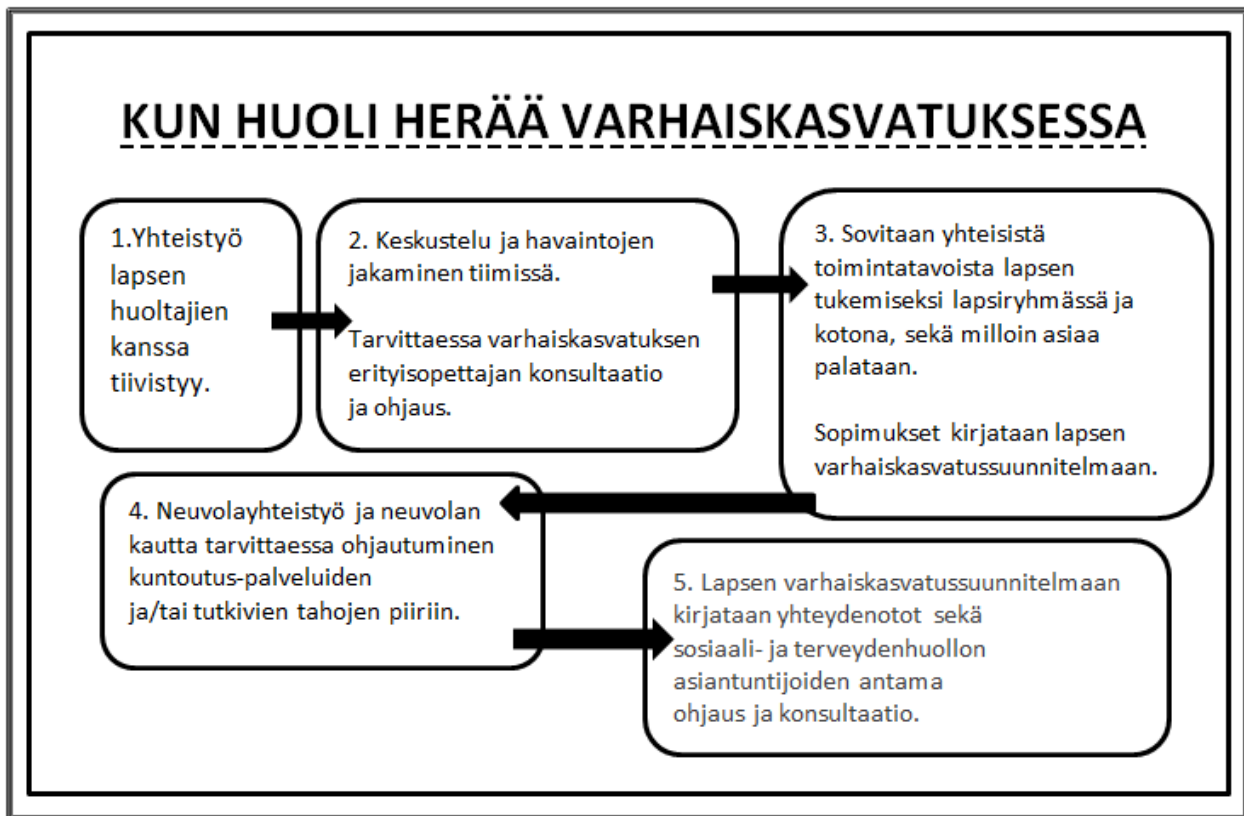
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Keiteleellä 4-vuotiaan lapsen laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen toimimisesta ja hyvinvoinnista ryhmässä. Lomake täytetään yhdessä vanhempien kanssa ja vanhemmat toimittavat lomakkeen neuvolaan ikäkausitarkastuksen yhteydessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lomakkeen laadintapäivämäärä ja neuvolan yhteenvedosta mahdolliset lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät varhaiskasvatusta koskevat asiat.

Yhteydenotot neuvolaan ovat luontevia ikäkausitarkastusten yhteydessä, mutta mahdollisia ympäri vuoden tarpeen ilmetessä. Terveystarkastajan voi huoltajien luvalla kutsua myös lapsen vasu -keskusteluun.

On oleellista tunnistaa, milloin varhaiskasvatuksen tuki on riittävää ja milloin lapsi tulee ohjata esimerkiksi puheterapeutin, toimintaterapeutin, fysioterapeutin tai psykologin arvioon. Tuen tarpeen arviointia tehdään yhdessä vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön kanssa kokoamalla havaintoja arjen tilanteista kotona ja varhaiskasvatuksessa. Ohjautuminen Kysteri Nilakan palvelualueen lasten erityisterapiapalvelujen piiriin tapahtuu neuvolan terveydenhoitajan läheteellä. Jos lapsen arvioidaan hyötyvän tarkemmista tutkimuksista, varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa yhteisistä havainnoista kootun lapsikuvauslomakkeen. Lomake käydään läpi vanhempien kanssa ja vanhemmat toimittavat sen neuvolan terveydenhoitajalle läheteen liitteeksi.

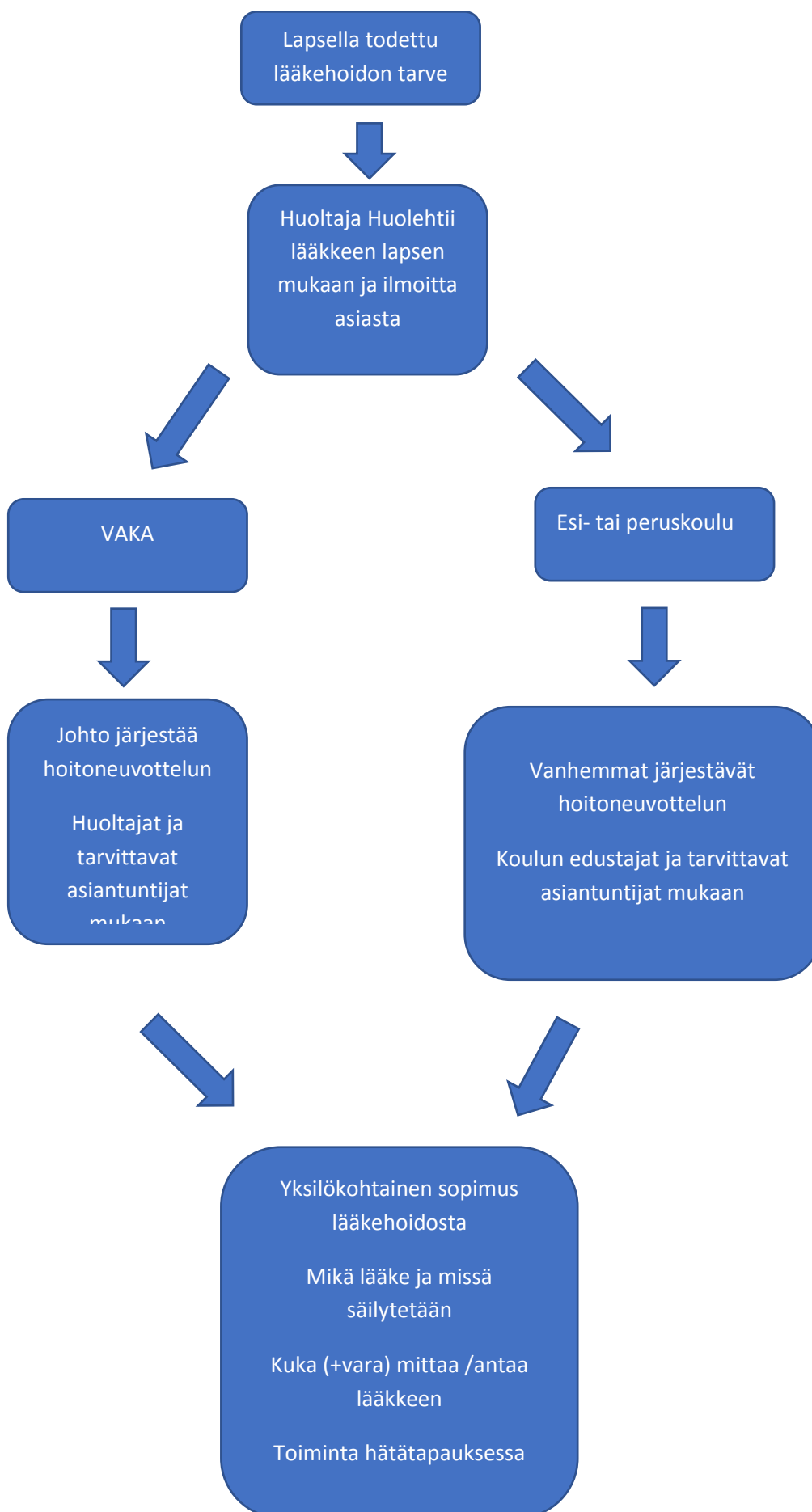
Nilakan alueella, Keiteleellä, Pielaveden, Tervon ja Vesannon alueella toimii myös paikallinen psykososiaalisen tuen ryhmä, joka tarjoaa apua ja tukea vakavan, äkillisen tapahtuman aiheuttamassa tuen tarpeessa. Ryhmän palvelut on tarkoitettu niin yksilöille, yhteisöille kuin perheille tai työyhteisöillekin.

Lapsen lääkehoitosuunnitelma

Kun päiväkodissa olevalla lapsella ilmenee lääkehoitoa vaativa sairaus tai varhaiskasvatukseen on tulossa säännöllistä lääkehoitoa tarvitseva lapsi, varhaiskasvatuksen johto vastaa siitä, että lääkehoidon toteuttamisesta sovitaan asianmukaisesti.

Pitkäaikaissairaiden lasten hoidon koordinoivastuu on terveydenhuollolla. Vanhempien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen hoidosta vastaavan lääkärin (tai lääkärin valtuuttaman muun terveydenhuollon ammattihenkilön) kanssa sovitut asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Samalla sovitaan myös siitä, kuka vastaa lapsen lääkehoidon toteutuksesta (esim. kuka henkilökunnasta mittaa verensokerin ja ruoka-annokset ja hoitaa insuliinin annostelun) ja kuka on varahenkilö.

THL ohje 2014 ohjeistaa lääkehoitoa tarvitsevan lapsen hoidosta seuraavaa:

Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

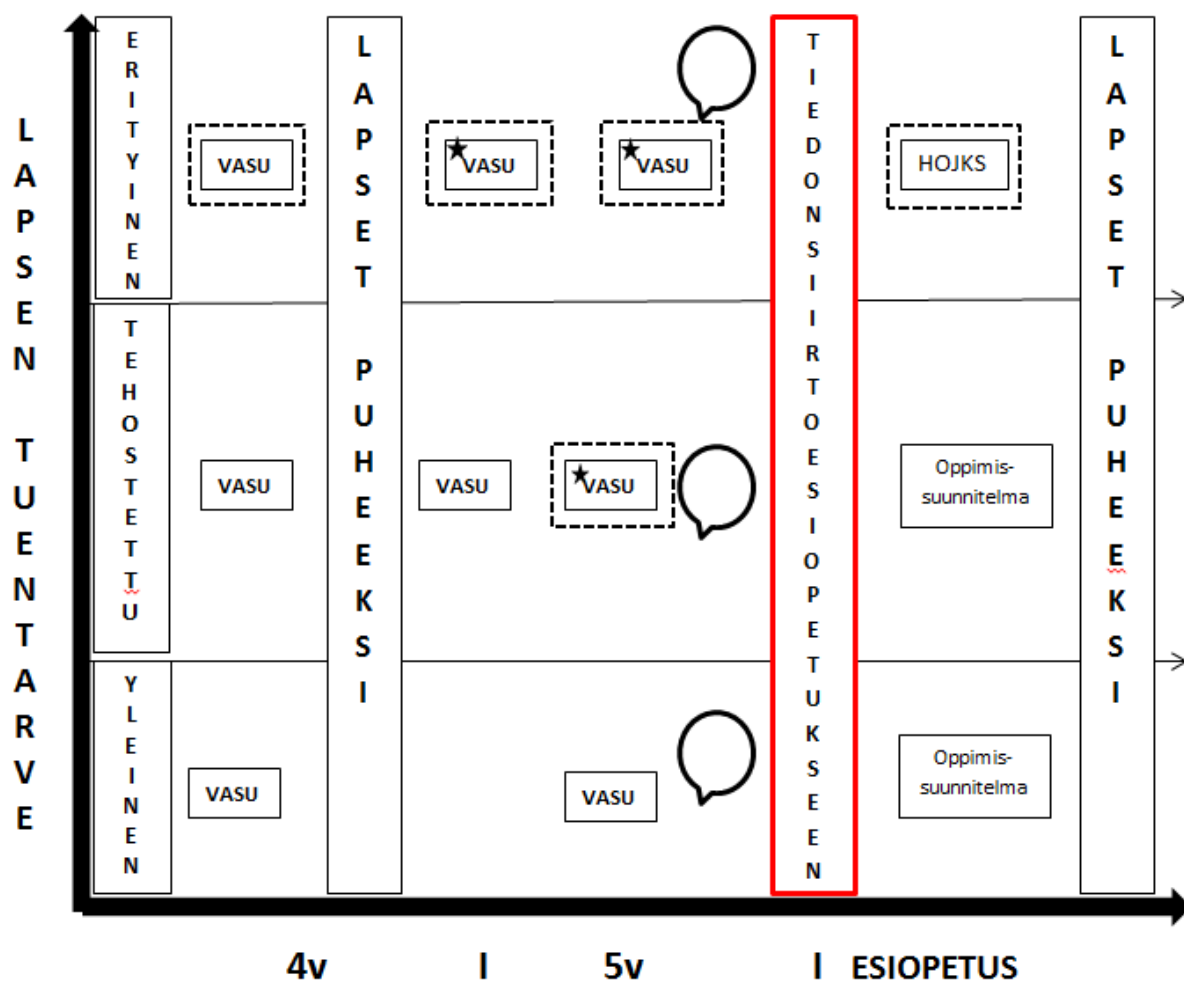
Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä tarjoavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä (Sosiaalihuoltolaki (1310/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014).

Varhaiskasvatuksen ollessa lastensuojelun avohuollon tukitoimena laaditaan yhteistyösopimus sosiaalitoimen, päiväkodin henkilöstön ja perheen kanssa. Sopimuksen laadinnasta vastaa sosiaalitoimi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lomakkeen laadintapäivämäärä ja lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät varhaiskasvatusta koskevat asiat.

Perheneuvolan psykologipalvelut tuottaa Coronaria Tietotaito.

Yhteistyö ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt lapsen siirtyessä esiopetukseen

Keiteleellä esiopetusryhmä ja esiopetusta täydentävä varhaiskasvatusryhmä toimivat Nilakan yhtenäiskoulun tiloissa. Lapsen siirtyessä esiopetukseen Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut ja vanhempien kanssa sovitut pedagogiset tavoitteet sekä yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat toimenpiteet siirretään Daisy-vasusta Wilma- järjestelmän oppimissuunnitelmaan. Keiteleellä jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan oma oppimissuunnitelma, johon kirjataan myös täydentävään varhaiskasvatukseen sekä mahdolliseen vuorohoitoon liittyvät tavoitteet. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu nivelvaiheiden yhteistyöhön tuen tarve lasten osalta, huolehtien omalta osaltaan lapsen kehityksen ja oppimisen tuen jatkumosta.

Tulkitsemispalvelut on järjestetty Keiteleen kunnassa yhteistyössä Ylä-Savon kuntien kanssa. Tulkitsemispalvelut löytyvät Ylä-Savon kuntien yhteisestä maahanmuuttajien kotouttamisohjelmasta v. 2016 –19.

<https://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=aef0bdc7-52ba-4c66-b118-f74f6ba31857>

Varhaiskasvatuksen asiakkaiden apuvälinehankinnat tehdään monialaisen yhteistyön kautta tarpeen mukaan.

Keiteleellä tarvittavat apuvälineet hankitaan Pohjois-Savon sairaanhoitopiiriltä.

<https://www.psshp.fi/hoitopalvelut/kuntoutus/apuvälinepalvelut>

Apuvälineasetuksen (1363/2011) mukaan apuvälineen valinta on tehtävä yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja hänelle on annettava ymmärrettävällä tavalla tietoa apuvälineen valintaan liittyvistä vaihtoehtoista. Hoito- ja apuvälineratkaisuihin ei ole muutoksenhakuoikeutta.

Vammaispalvelulain mukaiset päätökset ovat hallintolaissa tarkoitettuja hallintopäätöksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi päätettäessä vammaiselle henkilölle asuntoon asennettavien välineiden ja laitteiden tai päivittäisissä toiminnoissa tarvittavien muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineiden, koneiden ja laitteiden kustannusten korvaamisesta.

Etuja suovat hallintopäätökset tarkoittavat viranomaisen päätöksiä, joilla hyväksytään etuuksia hallinnon asiakkaille. Etuuksia haetaan yleensä viranomaiselta hakemuksella, jonka perusteella viranomainen tekee joko myöntävän tai kieltävän päätöksen. Päätöksen tyytymätön voi hakea muutosta asianomaiselta kunnalliselta toimielimeltä. Päätöksen mukana olevasta ohjeesta käy ilmi missä ajassa, mihin viranomaiseen ja mihin osoitteeseen muutoksenhakuosoitus tulee toimittaa. Lisäksi ohjeessa kerrotaan, mitä asioita ja mitä liitteitä muutoksenhaussa on oltava. [Hallintolaki 434/2003](#)

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰³ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰⁴. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰⁵. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä,

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁶. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁷.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

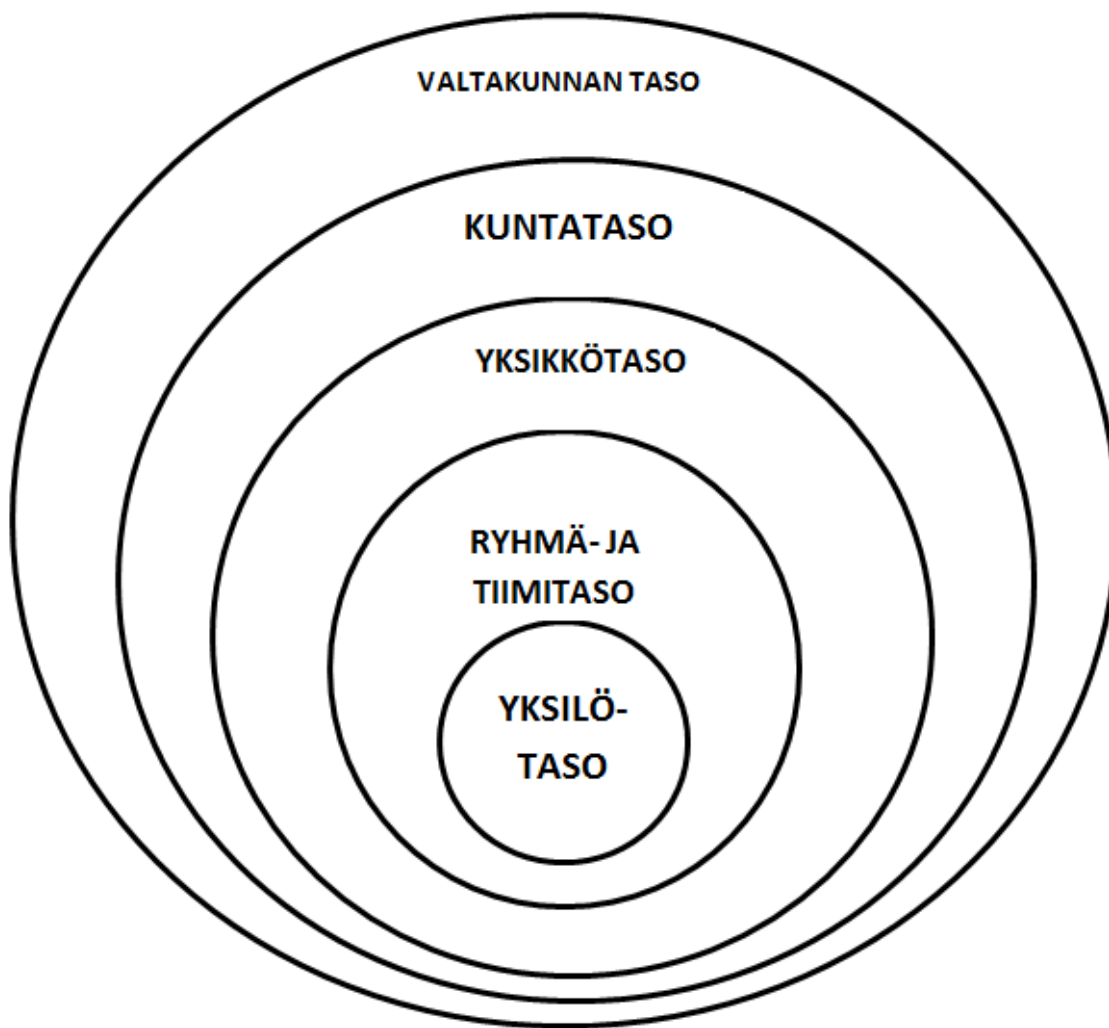
Nilakan alueen kunnissa varhaiskasvatustoiminnan arvioinnissa keskeisiä kysymyksiä ovat:

- Toimimmeko niin kuin olemme eri tason vasuissa luvanneet?
- Missä tilanteissa vasun periaatteet toteutuvat?
- Mitä pitää muuttaa ja kehittää?

Arvioinnin keskiössä ovat jatkuva arjessa tapahtuva arviointi, jolloin ensisijaisia ovat henkilöstön itsearviointi ja arviointityö tiimeissä. Ryhmävasu on keskeinen osa jatkuvan arvioinnin käytäntöjä. Arvioinnin suunnittelussa vähemmän on enemmän. Arviointia tehdään niistä asioista, joista todella tarvitaan tietoa. Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa. Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan. Varhaiskasvatustaki velvoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjän arvioimaan antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistumaan ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatustalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä.

Keiteleen varhaiskasvatustessa arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatustasuunnitelmien toteutumista ja kehittää varhaiskasvatusta jatkuvana prosessina. Arvioinnin/kyselyiden keskeiset tulokset julkistetaan vanhempainilloissa sekä henkilökunnan työilloissa. Keskeiset tulokset annetaan tiedoksi Keiteleen kunnan johtoryhmälle ja sivistyslautakunnalle. Arviointia toteutetaan viiden eri tason kautta, joka alkaa yksilötasosta ja laajenee valtakunnantasolle. Arvioinnissa käytettävät menetelmät valitaan toimintakausittain. Keiteleellä on laadittu arvioinnin vuosikello, joka on liitetty varhaiskasvatustasuunnitelman loppuun liitteenä. (Liite 2)

Arvioinnin tasot

Yksilötaso:

Lapsen vasun toteutumisen arviointi vasu –keskusteluiden yhteydessä huoltajien ja lapsen kanssa sekä tiimipalavereissa kasvattajien kesken. Huoltajilla on mahdollisuus arvioida ja antaa palautetta varhaiskasvatuksesta päivittäisissä kohtaamisissa sekä huoltajille suunnatuissa tapahtumissa kuten vanhempainilloissa.

Henkilökunnan yksilökehityskeskusteluissa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään työntekijöiden ammattitaitoa toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman mukaista työtä.

Kasvattajat refleктоivat ja kehittävät omaa toimintaansa keskusteluissa muiden tiimin jäsenten kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutukset kehittävät kasvattajien reflektointitaitoja ja pedagogista osaamista.

Pedagoginen dokumentointi on osa lasten osallisuutta arvioinnissa. Pedagogisesta dokumentoinnista kerrotaan enemmän luvussa neljä.

Ryhmä-/tiimitaso:

Ryhmävasun arviointia tehdään varhaiskasvatuksen tiimeissä (perhepäivähoito, päiväkodin tiimit). Tiimien kehityskeskustelut käydään, joka toinen vuosi ja niissä arvioidaan tiimin pedagogista toimintaa sekä yhteisien tavoitteiden toteutumista.

Täydennyskoulutusten teemojen käsittely ja arviointi jatkuu tiimipalaverissa koulutusten jälkeen.

Yksikkötaso

Koko päiväkodin tai perhepäivähoidon toiminnan arviointia toteutetaan varhaiskasvatuksen koko henkilökunnan kuukausipalaverissa sekä suunnittelu- ja arviointipäivissä syksyisin ja keväisin.

Keiteleen varhaiskasvatuksessa toteutetaan toiminnan painopisteiden arviointia kerran toimintakaudessa.

Kuntataso

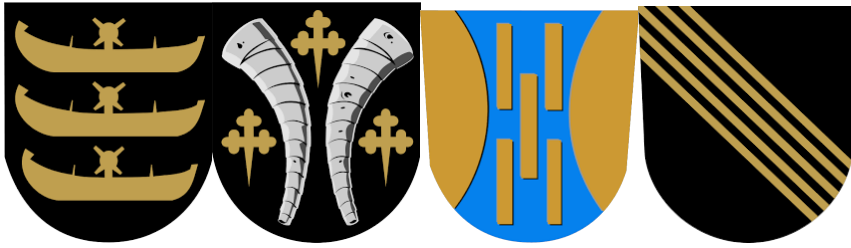
Keiteleen kunnan varhaiskasvatuksen toiminnan arviointia toteutetaan asiakastyytyväisyyskyselyillä.

Keiteleen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja Nilakan alueen kuntien varhaiskasvatussuunnitelman osioita arvioidaan ja päivitetään vuosittain.

Valtakunnan taso

Keiteleen varhaiskasvatus osallistuu valtakunnalliseen varhaiskasvatuksen arviointiin ja seurantaan. Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) kyselyihin vastataan vuosittain.

LIITE 1.

Nilakka-alueen varhaiskasvatus

Erityisopetus

laadittu 11.3.2019

LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Lapsella on oikeus saada tarpeitaan vastaavaa tukea välittömästi tuen tarpeen ilmettyä siinä mittakaavassa kuin se on tarpeen.

Lapsen tukemisessa oleellinen lähtökohta on tarveperustainen arviointi, eli arvioidaan sitä, millaisia (vaihtelevia) tuen tarpeita lapsella on varhaiskasvatuksessa.

Lapsen tuen intensiteetin (yleistä, tehostettua vai erityistä) sijoittuminen tietylle portaalle ei ole riippuvainen esim. lapsen diagnoosista (esim. kehitysvammadiagnoosi = erityinen tuki, haastava käytös = tehostettu tuki jne.)

Tuen kolme porrasta tulee hahmotella pedagogiikan näkökulmasta: mitkä ovat ne pedagogiikkaan, rakenteisiin ja yhteistyöhön liittyvät teot, jotka ovat kyseiselle tuen tasolle tyyppillisiä. Tukitoimien vahvana pohjana on laadukas varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta, joka on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018).

VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN VIITEKEHYS

Seuraava taulukko havainnollistaa lapsen kehityksen ja oppimisen kolmiportaisen tuen mallia Nilakan kuntien alueella (Keitele, Pielavesi, Tervo, Vesanto):

	Yleinen tuki	tehostettu tuki	erityinen tuki
Tuen perustana	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka	Kasvatusyhteistyö Laadukas peruspedagogiikka
Asiakirja	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma	Lapsen varhaiskasvatussuunnite lma/HOJKS
Painottuvat tuen muodot	Ryhmätasoinen pedagoginen tuki	Yksilöllistetympi pedagoginen tuki Rakenteellinen tuki	Yksilöllistetty pedagoginen tuki Vahva rakenteellinen tuki

Erityisopetus	Ei	Mahdollinen (yleensä osa-aikainen)	Aina (joko osa- tai kokoaikainen)
Kenelle	Kaikille	Vahvan yleisen tuen ja pedagogiikan jälkeen tarve eriyttää ja yksilöllistää opetusta ja ohjausta arjessa	Monialainen tuen tarve Tarve yksilöllistää opetus ja ohjaus useissa tai kaikissa tilanteissa arjessa
Erityispedagogisen osaamisen rooli suunnittelussa	Vahva yleinen pedagoginen osaaminen	Erityispedagogisen osaamisen rooli korostuu	Erityispedagogisen osaamisen rooli vahva
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli	Pedagogisen johtamisen tuki	Konsultoiva ja/tai jaksottainen tuki	Konsultoiva ja säännöllinen tuki
Monialaisuus	Mahdollinen	Yleensä ainakin yksi taho	Monipuolista
Suunnitellun tuen toteuttaminen ja sitoutuminen	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset

Taulukko tehty varhaiskasvatuksen erityisopettajien toimesta 11.3.2019 KM, VEO, väitöskirjatutkija Noora Heiskasen (2017): **Porras pedagogiikan mukaan – tuen portaiden sisältö kolmiportaisen tuen mallia** mukaillen hyödynnettäväksi Nilakan alueen kunnissa.

Alla olevan Kolmiportaisen tuen työkalupakin tarkoituksena on havainnollistaa ja jäsentää varhaiskasvatuksen konkreettisia tukitoimia arjen tilanteissa.

Ryhmätasolla tukitoimet kuvaavat laadukasta peruspedagogiikkaa. Yksittäisen lapsen kohdalla voidaan tarkemmin suunnitella, seurata ja arvioida käytettyjen tukitoimien vaikuttavuutta.

Taulukko tekee näkyväksi tukitoimien käytön ja portaisuuden. Se mahdollistaa toiminnan arvioinnin tuen portaalta toiselle siirryttäessä; mitä tukitoimia tehdään enemmän, suunnitellummin ja tehokkaammin tai mitä voidaan jättää pois.

Taulukkoa voi hyödyntää mm. vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa, tukitoimien kirjaamisessa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja yhteistyövälineenä monialaisessa yhteistyössä.

Työkalupakki esitellään vanhempainilloissa vuosittain.

Varhaiskasvatuksen työkalupakki on käytössä kaikissa Nilakan alueen kuntien varhaiskasvatusyksikössä.

Lapsen saama kehityksen ja oppimisen tuki sekä arvio vaikutuksista = kolmiportaisen tuen työkalupakki

Lapsen nimi:

Ryhmän nimi:

Varhaiskasvatuksen opettajan nimi:

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan nimi:

Pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt ja työtavat

Tietoinen toimintatapojen huomiointi

Sosiaalisten- ja tunnetaitojen tukeminen arjen tilanteissa

Lisätty myönteinen palaute toivotusta käyttäytymisestä

Selkeät yhdessä sovitut toimintatavat, joihin aikuiset sitoutuvat

Säännöllinen palaute ja edistymisen seuraaminen yhdessä lapsen kanssa

TUKIMUOTO	käytetty (x)	vaikutus + / 0 / -	selvitys/lisätietoa
1. Oppimisympäristön muokkaus			
Kuvin tuettu päiväjärjestys (yleinen)			
Kuvin tuettu oma päiväjärjestys			
Toiminnan/leikin kuvitettu valintataulu			
Istumapaikan huomiointi			
Istumatyyny (kiila-, tasapaino, liukueste)			
Peltorit			
Apuvälineiden käyttö esim. Näpräysnauha, sinitarra, painoeläin tms. tuki esim. keskittymiseen			
Erityisten apuvälineiden käyttö			
Leikkipaikkojen huomiointi, esim. leikkikartat			
Siirtymätilanteiden huomiointi			
Siirtymätilanteiden aikatauluttaminen			
Häiriötekijöiden poistaminen			
Yhteisistä säännöistä sopiminen (säännöt kuvina)			
Lisääajan käyttö, joustava aikataulu			
Muu, mikä			
2. Opetuksen/ohjauksen strukturointi			
Kuvien / konkreettisten esineiden käyttö			

toiminnan ohjeena / vaiheistamisessa			
Kuvien käyttö kielen ja kommunikaation tukena			
Lyhyet, selkeät ohjeet			
Ohjeistuksen yksinkertaistaminen; ensin - sitten			
Tukiviittomien käyttö			
Piirtäminen puheen tukena			
Kuvitetut leikit			
Kuvitetut laulut			
Kuvitetut lorut			
Kuvitetut tarinat			
Liikennevalot			
Tunne- ja viireystilamittarit			
Sosiaaliset tarinat			
Koritehtävät			
Sallittu liikkuminen, veden juominen			
Lisätty mallintaminen ja ohjaaminen, toistot			
Muu, mikä			
3. Suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen			
Samanaikaisohjaus ja -opetus			
Opetuksen eriyttäminen			
Kohdennetusti suunniteltu pienryhmätoiminta			
Tieto- ja viestintäteknologian käyttö			
Lapsikohtainen ohjaaminen sovituisissa tilanteissa			
Tulkitsemis- ja avustamispalvelut			
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan			

konsultoiva tai jaksottainen tuki			
Muu, mikä			
4. Ryhmien joustava muuntelu			
Pienryhmän lapsimäärän huomioiminen			
Pienryhmän lapsidynamiikan huomioiminen			
Rakenteelliset ratkaisut, esim. ryhmäkoon muokkaaminen, ryhmäavustajan tuki			
Muu, mikä			
5. Yhteistyö			
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma - keskustelu/HOJKS			
Lapset puheeksi - keskustelu			
Lapset puheeksi - neuvonpito			
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki			
Neuvolayhteistyö			
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio			
Muu, mikä			

11.3.2019

Jaana Jalkanen, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityislastentarhanopettaja, Vesanto
Katja Viik-Ojala, varhaiskasvatuksen erityisopettaja/erityislastentarhanopettaja, Keitele
Anne Korhonen, varhaiskasvatuksen opettaja, Tervo

Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin vuosikello

AIKA	SUUNNITTELUN/ ARVIOINNIN KOHDE/KUKA TEKEE	SUUNNITTELUN/ ARVIOINNIN TARKOITUS	SUUNNITTELUN/ ARVIOINNIN MENETELMÄ
ELOKUU	Ryhmävasujen laatimisen aloittaminen: Ryhmän henkilökunta Aloituskeskustelut uusien lasten osalta: lapsen vastuukasvattaja ryhmästä Varhaiskasvatusympäristön suunnittelu: Ryhmän henkilökunta Lapsihavainnointi: vastuukasvattaja yhdessä muun henkilöstön kanssa,	Sovitut käytännöt arjen eri tilanteisiin. Yksikön arvot, tavoitteet ja periaatteet. Lähtökohtana lasten tarpeet ja hyvinvointi Hyvän hoidon aloituksen turvaaminen Hyvä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen varhaiskasvatusympäristö Lapsen vahvuuksien, mielenkiinnonkohteiden ja tuen tarpeen selvittäminen	Ryhmävasulomake Daisyssä Lapset-puheeksi keskustelu Reflektointityökalu varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus opetushallitus 2018(www.oph.fi) Lapsen havainnointi yksilöllisesti ja ryhmätasolla

	jatkuu läpi toimintakauden Henkilöstön suunnittelupäivä Tiimipalaverit tiimeille 1xvko. Veo mukana väh. 1xkk. Varhaiskasvatusjohtaja mukana 1xkk. Jatkuu koko toimintakauden Lastenhoitajien tiimipalaveri varhaiskasvatusjohtajan kanssa 1x kk. Jatkuu koko toimintakauden Lastentarhanopettajien tiimipalaveri varhaiskasvatusjohtajan kanssa 1xkk. Jatkuu koko toimintakauden Veon ja varhaiskasvatusjohtajan tiimipalaveri joka toinen vko. Jatkuu koko toimintakauden	vasukeskusteluiden pohjaksi Toimintakauden suunnittelu, painopisteiden valinta	Tiimisuunnittelu, koko henkilöstön välinen suunnittelu
SYYSKUU	Vanhempainilta: henkilöstö ja huoltajat Ryhmävasun laatimisen jatkuminen	Ks elokuu	

	Lasten Henkilökohtaiset vasukeskusteluiden aloittaminen: ryhmän lastentarhanopettaja. Monialainen yhteistyöverkosto: KASVO	Palveluiden kartoitus, tapaamisten kalenterointi	Ryhmävasulomake Daisyssä Lapsen vasulomake Daisyssä
LOKAKUU	Asiakastyytyväisyyskysely: Hallinto	Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutuminen	
MARRASKUU	Ryhmävasujen arviointi: ryhmän henkilökunta ja varhaiskasvatusjohtaja Painopisteen mukainen arviointi: Henkilöstö ja perheet	Ks elokuu Varhaiskasvattajan toiminnan, oppimisympäristön, osallisuuden ja tiimin pedagogisen toiminnan kehittäminen	Ryhmävasulomake Daisyssä Arviointityökalu valitaan painopisteen mukaan
JOULUKUU	Ryhmävasun päivittäminen: Ryhmän henkilökunta	Ryhmävasun toteutuminen arjessa.	Ryhmävasulomake Daisyssä
TAMMIKUU			
HELMIKUU	Tiimikehityskeskustelut joka toinen vuosi: Tiimi ja varhaiskasvatusjohtaja Henkilökohtaiset kehityskeskustelut joka toinen vuosi: työntekijä		

	ja varhaiskasvatusjohtaja		
MAALISKUU	Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi, Huoltajat Vanhempainilta: henkilöstä ja perheet		Vanhempainilta/kysely tms.
HUHTIKUU	Varhaiskasvatusympäristön arviointi ja muokkaaminen: Ryhmän henkilökunta Painopisteen mukainen arviointi	Vastaako oppimisympäristöt lapsen tarpeita Varhaiskasvattajan toiminnan, oppimisympäristön, osallisuuden ja tiimin pedagogisen toiminnan kehittäminen	Varhaiskasvatusympäristön arviointilomake ja yhteiset havainnot Arviointityökalu painopisteen mukaan
TOUKOKUU	Lasten vasujen arviointi: Huoltajat, lapset ja ryhmän henkilökunta Henkilöstön suunnittelu ja arviointipäivä Eri yhteistyömuotojen arviointi: Varhaiskasvatuksen henkilöstö Monialaisen yhteistyön arviointi: KASVO	Huoltajien, lasten ja varhaiskasvattajien yhteinen arvio lapsen vasuun kirjatusta tavoitteista ja toimenpiteistä Toimintakauden arviointi ja katsaus seuraavaan toimintakauteen Yhteistyön kehittäminen Toiminnan arviointi ja kehittämissuunnitelma seuraavalle toimintakaudelle, Vasupäivitys monialaisen yhteistyön osalta	Lapsen vasulomake Daisyssä Arviointityökalu

KESÄ-HEINÄKUU	Aloituskeskustelut uusien lasten osalta: lapsen vastuukasvattaja ryhmästä. Huom! Toteutetaan aina uuden lapsen aloittaessa, myös kesken toimintakauden	Hyvän hoidon aloituksen turvaaminen	Lapset puheeksi-keskustelu
---------------	--	-------------------------------------	----------------------------